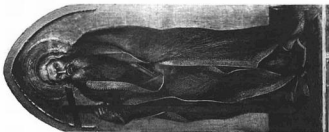

XV. SZÁZADI SIENAI FESTŐ.

XV. SZÁZADI SIENAI FESTŐ (TADDEO DI BARTOLO?); HÁROMRÉSZŰ OLTÁR.

ORF. M. 6118
KEPZŐMŰVÉSZET

A FŐVÁROS ZICHY-MÚZEUMA.

Nincsen Budapestnek még egy múzeuma, melyről nemcsak a tágabb értelmű, de a művészet dolgal iránt érdeklődő, sőt a hozzáértő közönség is olyan keveset tudna, mint a főváros Gróf Zichy Jenő-múzeumáról.

Új-Budapestnek abban a világvárosi méretű részében húzódik meg ez a múzeum, mely a Lágymányos környékén alig néhány esztendő alatt mohó gyorsasággal épült meg, hogy fejlődése hirtelen megálljon a háború kitérésével. A Duna felé torkoló Verpeléti-út egy nagy bérházában, melyben a főváros egyik iparrajziskolája helyezkedik el, az épület első emeletének utcára néző részében kapott helyet néhai Zichy Jenő gróf művészeti és iparművészeti gyűjteménye. A nemes gróf ezt a nagyértékű múzeális anyagot eredetileg azzal a felülvilágításos képtárhelyiséggel felszerelt kis palotával hagyta a fővárosra, amelyet ő maga építtetett Pesten, a Szegefü- és Rózsauca sarkán. A hagyaték körül azonban pör támadt, melynek a főváros egységgel vetett véget, s az egységnek ára a kis múzeumi palota átengedése volt. Ezzel a lemondó aktusával még meg nem szervezett új múzeumunk sorsát jó időre eldöntötte a főváros. Jó tíz esztendeig gondolni sem lehetett az anyag múzeumszerű fölállítására. A gyűjtemény csak szakemberek számára megközelíthetően vonult meg a Verpeléti-úti iskola néhány szobájában. Azóta sikerült számára ugyanebben az épületben megfelelő helyet biztosítani s igazi múzeumot csinálni a raktárból; de azon, hogy a város szívéből túlonúl félreesik, olyan tájékra, amely már perifériának számít, nem változtatott ez a megoldás. A Zichy-múzeum ismeretlen voltának ez a magyarázata.

A kis kirándulást azonban, amivel megldogtatása jár, nagyon megéri az élvezet, ami benne az érdeklődőre vár. Kellemes intérieur-hatású termekben, gondosan és tetszetősen aggatva, számos érdekes festmény között több igen nagyértékű kép fogadja. Három nagyobb teremben foglal

helyet a gyűjtemény festményeinek zöme. Ezek a helyiségek tágas ablakokon át az utca felől kapják a világosságot, amely meglehetősen egyenletesen oszlik el a helyiségekben. Kevésbé kielégítő a többi múzeumi helyiség — a benyúló, a hollandusokat magában foglaló terjedelmesebb szoba — és két kis kabinet, melyekbe az ilyen meghítt helyre leginkább való kisebb méretű és közölről való megnézésre készült képek kerültek. Ezeknek a helyiségeknek nincsen nappali világítása, látni bennük fényes nappal is csak a villam fényénél lehet. A világító-berendezés tökéletesítésével ezekben a helyiségekben sem lesz nehéz azonban megfelelő módon pótolni a természetes világítás hiányát. Véglegesnek ezért és egyebekért nem fogadható el a Zichy-múzeum mai elhelyezése. Elkerülhetetlen, hogy amint a viszonyok megengedik, beljebb ne települjön a nagyértékű gyűjtemény, lehetőleg a főváros kulturális életének valamelyik fociusába. Mennyivel hatósabban szolgálná célját például a Központi Városháza épületében! Mennyivel méltóbb lenne a fővároshoz is múzeumának ilyen dekorózus elhelyezése.

Egyelőre külön varázsa ennek a múzeumnak, hogy annyira feltáratlan és fel dolgozatlan az anyaga. 1906-ig, Zichy Jenő gróf haláláig, főúri magángyűjtemény volt, amelyhez csak kiváltságosak férhettek. 1921-ig mint raktári anyag zsufoledott össze majd ugyanolyan megközelíthetetlen helyen. A tudományos irodalomban képeinek legnagyobb része ismeretlen. Nem egy darabjuk még meghatározatlan: nem tudni, ki a szerzőjük. Más darabjainak meghatározása felülvizsgálatra szorul. A tudománynak bőven lesz dolga ezzel a gyűjteménnyel, ha egyszer majd figyelmére méltatja. Ezideig Meller Simon dr. és Csánki Dénes — a múzeum érdemes igazgatója — foglalkozott vele legbehatóbban. Kettejük munkálkodásának eredménye a gyűjtemény katalógusa is, mely igen gondos munka: attribúcióiban tartózkodó, adatközlésében inkább szűkszavú, mint bőbeszédű.

A jövő kutatásra vár a gyűjtemény történetének megírása is. Ma még csak annyit tudunk róla, hogy néhai Zichy Edmund gróf, Zichy Jenő gróf édesapja hordta össze darabjait. Zichy Edmund gróf élete java részét Bécsben töltötte, ott volt palotája és benne pompázott festmény- és szoborgyűjteménye, számos nagyértékű iparművészeti tárgyjal, melyeknek egy része szintén a Zichy-múzeumé most. Haláláig (1894) nem is mozdult ki gyűjteménye Bécsből. Haláláig azt is, gazdáját is magának tekintette Bécs. Érthető, hiszen a múlt század ötvenes éveit óta allig történhetett Ausztriában a művészet terén valami, hogy Zichy Edmund grófnak része ne lett volna benne. Valószínű, hogy gyűjtői munkálkodása is az ötvenes években kezdődött. Az időtájt már háttal fordított a katonai pályának, amely megindult, a politikának is, amelybe mint aullkus főúr belesodródott és egyre jobban elmerült az osztrák főváros kulturális életében. Már az első párizsi világkiállításon ő képviselte Ausztriát, mint kiállítási biztos; egyik megalapítója lett az Oesterreichisches Museum-nak (a nagyszerű bécsi iparművészeti múzeumnak); fiatal művészeknek pártfogója és támogatója volt; midőn az akkor még Bécsben őrzött Esterházy-gyűjtemény szétszórásának kerekedett híre, ő állott a tiltakozók élére. Hogy a régi művészet mellett mekkora fogékonyság volt benne a maga korának művészete iránt is, annak érdekes tanúsága egy nyílt levele, amelyben sürgetve követelte, hogy a modern művészet előtt megnyílják a bécsi császári képtár kapuja. Az egykorú Bécs művészvilágával meghitt érintkezésben volt. Makart festette meg az arcképet (az eredetije — sajnos — elpusztult, másolata, amelyet néhai Kardos Gyula festett, a főváros Zichy-múzeumában), Tilgner Viktor, a pozsonyi származású művész faragta márványba mellszobrát (a Történeti Képcsarnok tulajdona). Sasorri, hatalmas szakállú, impozáns fejű jelenség volt, nagyrú és egyben finom élvező!

Hogyan szerezte gyűjteményének darabjait, milyen más gyűjteményekből származtak azok hozzá, milyen műkereskedőkkel volt érintkezésben és mekkora áldozatába került gyűjtői szenvedélye: mindezekre a kérdésekre bizonyára megtalálja a feleletet

a Zichyek levéltárában az, ki ennek a festői emberi jelenségnek életét majdan megírja.

*

A felelőtlen egyéni gyűjtés természetéből következő a magángyűjtemények anyagának vegyes értéke. A véletlen is, kényszerű helyzetek is sokszor csábítják a magángyűjtőt olyan munkák megvásárlására, melyek művészeti érték dolgában nem állnak meg régebben összegyűjtött anyagának mértékét. Vannak egyéb körülmények is: a tárgynak ritkasági értéke, alkotójának jóhangzású neve, a képnek, vagy szobornak tárgyi vonatkozása stb., a mik megannyi kísértést jelentenek a gyűjtő számára. Igazságosan megítélni azonban nem a gyöngéi, hanem csak a kiválósággal szerint lehet valamely gyűjteményt.

Zichy Edmund gróf gyűjtői hagyatéka 270 festményt és szobrot foglal magában. Ebből a gazdag anyagból Csánki igazgató igen helyes ítélettel mintegy 120 festményt kiselejtezett. Elérte vele azt, hogy múzeumának fajsúlya lényegesen nőtt. Így sem minden remekmű benne, de azt a néhány igazi mesterművet, amivel eldicsekedhetik, legalább méltó környezetet foglalja magába.

Mint az azidőbeli magángyűjtemények legtöbbjében, Zichy Edmund gróféban is a XVII. század hollandus és flamand kismestereinek alkotásai vannak túlnyomó számmal; pompázatos darabjai is inkább kései mesterektől valók: franciáktól, olaszoktól, németalföldiektől. Ezeknek a jobbara barokkori nagyságoknak az árnyékában egy kis kabinetben a korai olasz művészet néhány primitívje illatozik. A legimpozánsabb darab közöttük egy háromrésű olárkép (ancona), dús aranyozású gótikus keretben. A festmény középső része a Madonnát ábrázolja, amint féltérden az Isteni csecsemőt szoptatja. Két, aránytalanul kicsinyre sikerült, a gyermek Jézus méreteihez képest szinte bábuányi lebegő anygal koronát tart a Madonna feje föl. Pirosa festett szárnyú és fejű anygalkák röpködik körül alakját, szétterült szárnyuk ornamentum módjára rajzolódik az aranyos háttér. A Madonnán aranyhimes szegélyű kék köpeny, körötte a gipsz-alapba belehelyezett ornamentum-mustrás arany háttér. A Madonnától jobb- és balfelé, külön-külön foglalatban Keresztelő Szent Jánosnak és

GIAMBATTISTA MORONI: JACOPO CONTARINI ARCKÉPE.

ORSZ. M. KIR.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

ALESSANDRO VAROTARI: DANAË.

egy keresztet tartó apostolnak álló alakja. Míg a Madonnás középső képen a paradicsomkert aranyos fényessége ömlik el, a két szent sötét foltja az aranyos háttérben is maga az önkínzó komorság. Bennük a kornak aszkétai szelleme ép anynyira megjelenül, mint a gyermekét tartó Madonna alakján ugyanannak a kornak a felhők hasadásain át a mennybe reménykedő vágyódása. A képpel megszakítatlan egészt tevő predellaszerű talpazaton csücsíves keretezésben hét kisebb alak látható: szent férfiakat ábrázolnak, közülük egy pápát, vértanúkat, az utóbbiak sorában egy szent szerzetesnőt.

A sienai művészetnek a fejlődésében megkésett gyermekekre emlékeztető kedves ügyefogyottsága játszik félénken és egyben bátran, a térábrázolás nehézségeit megkerülön, a valóságátás felidézése helyett a mese aranyához menekülve, ezen a képen. Már nem egészen korai alkotás. A tizenötödik század első évtizedeiben készülhetett. Szerzőjét Umberto Gnoli, az umbriai és

sienai művészet kiváló ismerője, Taddeo di Bartolóban sejtli. Élvel között, melyekkel ezt a föltevését megtámogatja, bizonyára fontos helyet foglal el képtünk bal-szárnyának, Keresztelő Szt. János alakjának nagyfokú egyezése kompozícióban és stílusban Taddeo egy hiteles Ker. Szt. Jánosával, mely a ginesztetői S. Giovanni-templomban van. Taddeo, Bartolo di Fredi tanítványa s utóbb maga is népes iskolának mestere, a kevésbé jellemző arcú sienaiak közül való. Munkáit nem könnyű kortársaitól megkülönböztetni. Mindenesetre ritka mester, akinek kevés hiteles munkáját ismerjük. Azok is, csekély kivétellel, Olaszországban vannak s még az olyan mindent magukban foglaló múzeumokba is, mint a londoni National Gallery és a berlini Kaiser Friedrich-múzeum, sem került belőlük. Képtünknek értékét fokozza, hogy bámulatosan jókarban van.

Sienai mesternek tulajdonít a katalógus az ímént leírtak szomszédságában egy ötszögű keskeny kis képet is. Mária meg-

koronázásának jelenete a tárgya. A kép hegybe szögellő felső részében, a menny felhői között játszódik le a koronázás, melynek alul elragadtatott angyalalakok a szemlélői és egyben zeneszóval kísérői. A kompozíciónak ez az alsó része különösen szép. Elragadó a térdeplő négy angyalnak finoman összehéztet mozdulata. Színes elképzelésnek is igen finom, igen nemes festmény. Rózsaszín-kék-arany a harmóniája, mint Fra Angelico képele. Enyhe vörösbé játszó az alakok szökecsége, Krisztus és Máriaé is. Zöld- és aranyhím virágzik Mária köpenyén és köntösén. Krisztus köpenye sötétkék, de nem merev függöny, mint a milyenek még egy emberöltővel azelőtt festették volna, — a térd hajlása keresztülérzik rajta. A koronázás jelenete mögött aranyos-mintás, kékrőjtos piros kárpit feszül. Gyönyörűek a térdeplő angyalok: kettejlik zeneszóval magasztalja a mennyi jelenetet. Nemcsak színeinek minősége, hanem egész szelleme szerint Fra Angelico művészetének körébe tartozik ez a bájos festmény. Nem magától a mester-től való, mert Fra Angelico fejei — még angyalfejei is — közelebb vannak a természethez, de talán nála valamivel tökéletlenebb tanítványától.

Csak kevés évtizeddel későbbi ennél a festménynél a 101-es számú kis *Madonna-kép*. Fülkeszerű falépitmény előtt ül rajta Mária, öleiben a kicsiny Jézus. A falon túl, a Madonnától jobb- és balfelé egy-egy ciprusfa, de annyira emlékeztetből és annyira kezdetlegesen odafestettek, hogy inkább gyermekjáték-fákra emlékeztetnek. Nem is úgy hatnak, mintha a fal mellett nyúlnának a falnak fölébe, hanem mintha a falpárkányra állított dísznövények volnának. A falat, mögötte a faormokat és a fal előtt Madonnát — ezt a kompozíciós megoldást firenzei festők találták meg elsőként. Alessandro Baldovinetti firenzei „Angyali üdvözlés”-én találkozunk egy jellemző változatával. Firenzei típus a Madonna feje is: magas homlokában, felfelé ívelő keskeny szemöldökében Fra Filippo Lippi Madonnáira emlékeztető puritán bájosság szerénykedik. Fra Filippót juttatja az ember eszébe fejkendőjének karélyos drapériaelrendezése is. Szokatlan archaizmus ezen a firenzei quattrocentóbeli képen a Madonna és a

Jézuska feje körül a régies, guillocheozott fénykör. Kár, hogy annyira romlott állapotban jutott reánk ez a színhatásában így bájos kép. A rajz az évszázadok során nagyon elmosódott rajta s ügyetlen restaurátorok is megtették a magukét.

Még egy rendkívül érdekes, sok megfajtelten kérdést rejtegető kép függ a korai olaszok között. A 108-as számú festmény, „Krisztus sírbátétele”, melyet a katalógus meghatározása szerint a *padovai iskolának* valamelyik művésze alkotott. Padovai iskolán azt a festői stílust értjük, amelyet irodalmi kútfők szerint Squarcione alakított ki. Ez a ritka mester a római művészet maradványait — épületrészeket, szobrokat — rajzolatlan tanítványaival s azonfelül az emberi testet is behatóan tanulmányoztatva velők. Az iskolának legnagyobb művésze a hatalmas Mantegna volt. Körötte számos kisebb művész dolgozott ugyanannak a megdöbbentően pontos és igaz anatómiára, az emberi alak plasztikus megjelenésére és az építészetnek, mint háttérnek lehető gyakori felhasználására törekvő stílusnak keretén belül. Ami mindezekben fölül megkülönbözteti ezt a stílust egyéb festői kifejezőmódotól, az színeinek — különösen az emberi alak színeinek — szándékos szürkesége. Képink meleg barna testszíneivel elit etől a stílustól. Ikonografiai érdekessége Krisztus szakállatlan és bajszatlan feje, amire addig csak Fra Angelico léletpajjának Chantillyban őrzött rajz tanulmányán találunk példát.

A zsenge quattrocentóból a megérett művészet századába, a cinquecentóba, annak is az utolsó harmadába visz vissza Giambattista *Moroni* férfiarcképe. Felírás tanúsítja rajta származása idejét — 1571 — és árulja el a kép eredetijének személyét: Jacobus Contareni padovai nemesúr volt, bizonyára a szomszédos Velence híres Contarini-nemzetszégének leszármazottja. Javakorabeli, tekintélyes megjelenésű, nyugodt és békés úrnak mutatja arcképe. Haja még egyenletesen fekete, a bajusza és szakállja barna. Kómellvédnek támaszkodva áll, kifejező arcát a néző felé fordítja. Mögötte a háttér szürke kőfal. Entől a színalaptól el nem válik, inkább finoman össze-megy véle a többi szín: a selymes fényű ujjas és a puffos nadrág lazac-színe, a talár-

FRANÇOIS QUESNEL: NŐI ARCKÉP.

szerű ujjatlan kabát feketéje, az arcnak és a kéznek hamvas rózsaszíne. Összebugyadó halk színek, melyek között csak a kihajló gallér fehére hangos. Az álmodás légy kifejezése ömlik el ezen a képen. Az a finom borongás, amely bizonyára festőjének, Giambattista Moroninak, a kései olasz cinquecento legnemesebb emberábrázolójának volt gyakori lelkiállapota. Ugyanilyen enyhe tónusban feloldottak, ugyanilyen bőgyatag kifejezésűek Bergamóban őrzött szép arcképei, sőt leghíresebb arcképe, a londoni National Gallery fekete ruhás Szabó-ja is. Gustavo Frizzoni három festői korszakát különböztette meg Moroninak. Az utolsó volt a *maniera cenerina*, a hamvas tónus korszaka. A mi képünk, mely a felírás tanúsága szerint 1571-ben készült, tehát hét évvel a korán (mindössze ötvenhárom éves korában) sírba szállott mester halála előtt, ennek az utolsó festői modorának ismertetőjeleit mutatja. A tökéletes egyensúlyba került mester alkotása. Igazi mestermű és gyöngye néhai Zichy

Edmund gyűjteményének. Bármely nagy múzeum megirigyelheti érte, elsőnek Szépművészeti Múzeumunk, amelynek Pulszky Károly szerzett ugyan három Moroni-festményt, de mind a három szentkép, az a műfaj, amelyben Moroni, az izzig-vérig természet-ábrázoló arcképfestő, a leggyöngébb volt.

A múzeum olaszai közül még egy képet ragadunk ki, a kései Alessandro Varotari tekintélyes méretű Danaë-ját. Varotari, kit mert padovai származású volt, *Padovaninó*-nak is hívták, a seicento gyermeke. Azé a koré, mely az előző század nagy mestereinek műhelyeiben eltanulta azok mesterségbeli tudását, különösen a rajztechnikáját és azt a maguk művészetének öncéljává tették. A nagy kézügyesség, a festés fortélyainak ismerete jellemzi ezt a festői korszakot. Minthogy művészei nem voltak igazi alkotók, vagyis a maguk ihletéből termelők, hanem inkább utánozók, a gyakorlatot művészté magasztosító érzést, amelynek ők maguk híjával voltak, az érzés *létzatáival* igyekeztek pótolni. Így született annak a

kornak érzései, hamis páthoszu, mestersegesen szenvedélyes, erőt hazudó, nagyhangú, de lényegében lelketlen művészete. Ennek a kezdődő manierizmusnak első útcsinálói közé tartozott Varotari. Kevés az, amit az életéről tudunk. De ránk maradt munkái azt mutatják, hogy Tizianóban látta ideálját. Az akkor már rég halott mesternek különösen a sokalakú és mozgalmas mitológiai tárgyú kompozíciói ragadhatták meg, mert azokat másolta legszívesebben. Bizonyára fiatalabb éveiben, mikor az egyénisége még nem merevedett meg és Tiziano stílusához igyekezett simulni. A bergamói Accademia Carrarában három ilyen másolata is függ. Egyikük, mely a madridi Pradoba került „Vénusz innepé”-nek kópiája, bravúros, sőt elragadó munka. Ezen a művén, másolás közben, egészen a közelébe sikerült jutnia Tiziano művészetének. Eredeti műveire már ez kevésbé mondható el. A szintén Bergamóban őrzött „Vénusz dádala”, csakúgy, mint két drezdai képe s a Zichy-múzeum Danaë-ja is, népes és mozgalmas kompozíció. De stílusuk már teljesen idegen Tizianoétól. A mi képünkön Danaë aktjának mozdulata és elhelyezése a képmезőn bizonyára a tizianói példák hatása. De mennyire távol való Tiziano festői felfogásától és előadásától Varotari erősen rajzos és kemény hatású festésmódja! Nagy biztosságú, helyenként kiválóan finom azonban a félg fekvő akt, a rajta keresztbe vetett két lábszár rajza éppenséggel gyönyörű. Sajátságosak az akt megnyúlt arányai. Ezeket az újszerű arányokat a nagy klasszikus periódus után következett olasz festők és szobrászok honosították meg és az ő közvetítésükkel terjedt el az egykorú francia művészetben is. A Szépművészeti Múzeumban függ egyik Bronzino-képen, a „Vénusz és Cupido”-n is ilyenek Vénusz aktjának az arányai. Varotari Danaë-ja nemcsak ennyiben, de az alakok plasztikáját erősen hangsúlyozó kemény előadásával is közel jár Bronzino művészetéhez. Milyen fájdalmat okozon kemény képünkön a kerevet brokáttakarójának anyaghatása! Általában a rajz szépségein túl nagyon kevés vonzó tulajdonsága van ennek a festménynek. Hol van róla a fél-századdal előtti Velence színvarázsa!

Az olasz művészet mellett különösen a XVI—XVIII. század francia művészete van gazdagon és jó munkákkal képviselve a Zichy-gyűjteményben. Közöttük a legkorábbi mester *François Quesnel* ugyanannak a stíluskorszaknak képviselője, mint Varotari. Quesnel azoknak az olasz művészeknek volt tanítványa, akiket I. Ferenc, majd pedig utódja, a költői tehetségű II. Henrik hívott meg udvarába. Ebben a fontainebleaui iskolában fejlődött művészre François Quesnel s művészete végig megőrizte származásának ismertetőjeleit. A Zichy-múzeumbeli „Női arcképe”-t is könnyen összeleltévezethetné az ember valamely egykorú olasz festő munkájával. Fiatal asszonyt ábrázol, hegyes arcalakú, rajta kemény rajzú orr, élénk fényű szem és igen keskeny szemöldök. Bonyolult frizurájú, gyöngyfonatos szőke haja, melyet drágaköves boglárával díszes fehér csipkefejkötő szorít le s egész viselete: fátýolszövetből való ruhája, gyöngyös nyaklánc, csupasz felsőkarján az aranyperce — mind előkelő nőre vall. Jobbkeze két ujjával görög mintás díszű kis fűdeles vázát tart könnyedén, lehet hogy szimbólumként. A kép egyéb-iránt aligha allegória, annál sokkal egyé- nítettebb kifejezés az arc: hívós nő léleké, ki nem örül sem önmagának, sem annak, ami körötte való és szende megadással nézi az idő szárnyalebbenését. Hűvösek, józanak, színöröm nélkül valók a kép színei is. A francia renaissancenak ez a mestere, csak úgy mint fontainebleaui és chantillyi kortársai, gondos és száraz rajzoló volt, hideg temperamentum, akit a lendület nem szokott elragadni. Különben ritka festő, munkáiból Franciaországon túra alig került el valami.

Ha Quesnel a francia renaissanceot képviseli múzeumunkban, Charles *Le Brun* a nagy lendülettel kibontakozó francia barokkot. XIV. Lajosnak volt udvari festője s az egész egykorú francia művészetnek egyik innepelt vezére. — Pompázatos vásznai a Louvrebán és a francia királyok pazar építményeiben az egész kor pompaszerezetéről, önmaga lehetőségeinek határain túra igyekvő szertelenkedéséről és hangosságáról beszédes fogalmat adnak. Vonzóbb és művésze alaptermészetéből

CHARLES LE BRUN: FÉRFIARCKÉP.

többet megmutat a Zichy-gyűjteménybeli férfiarcoképe. Fialat férfit ábrázol mellig, nyilván jogtudósi, vagy bírói férfit. Erre vall a viselete: halványkék bő selyemtalárja, amely anyaga természetének megfelelően kemény ráncokba török a karon. Dús, fűrös, à la Louis XIV. vállra omló gesztenyebarna haj keretezi be a simára beretvált fiatal arcot, melyből a csillogó nézésű, nagyra nyílt szem szinte csodálkozva tekint a nézőre. Az arc telibe világított, úgyhogy kevés rajta az árnyék és ennél fogva a plasztikusra mintázott részlet is. A halványkék a festmény domináló színe, a tolár kihajló selyembélése sápadt piros, az ing, ahol előtűnik, fehér s fekete az igen finoman megfestett kis szalagsokor, mely az inget nyakban megköti. Vegyítetlenek, tiszták a kép színei. Le Brun nagy vásznain is kedvelte a vegyítetlen színeket. A festés átmenetelen és egyszerű, nem olyan temperamentumos mint a mester egyéb képein. Másrészt azonban nagy egyszerűsége, üde színhatása, mértéktartása annál vonzóbb

teszi. Nincs ebben a képben semmi Le Brun-nak mozgalmas és pompamutató ceremóniás arcképeiből. Viszont kitünően megfogta az arcon az ábrázolt ifjú jellemét.

Jean Baptiste Greuze, kinek „Női arcképe” Moroni festménye mellett másik remekműve a Zichy-múzeumnak, a XVIII. század végének volt gyermeke és művészetével megérezkítője. Általa a nagyzoló barokk hangoskodása és a rokokó érzékies játékossága után az érzelmesség vonul a francia művészetbe. Nem a legtisztább és legőszintébb alakja, hanem annak önmagában tetszelgő, kissé patétikus, kissé érzélgős változata. A maidani biedermeier-kori érzelmesség — sokkal tehetségesebben — Greuze művészetében jelenkezik először. A mesterkelt érzelmesség, a könnyes álszentszentalizmus benne volt korának művészetében. A XVIII. század második felének egész irodalma is Richardson-tól Rousseauig és a fiatal Goetheig, ilyen jellemű volt. S ezt a korérzést fejezte ki

affektáltan és kényeskedve, de franciás gráciával Greuze művészete. Szépművészeti Múzeumunkban is függ egy női feje. Azon ennek az írónak minden ellen-szenves tulajdonsága szinte hangsúlyosan jelenik meg: a kifejezés túlzottsága, őszinteségnélkülvalósága, színezésében az unalmas hideg kék tónus. Sokkal ihletettebb órák alkotója a Zichy-múzeum Greuze-festménye. Igazi arckép, melyhez a természet ült modellt és mely a természetből szívoit életet. Fiatal nőt ábrázol, mint Greuze-nak annyi más képe. Félíg háttal fordul a nézőnek és fejét nyakának erős csavarodásával fordítja vállával egy síkba. Ezt a mozdulatot a barokk művészet honosította meg. Greuze erőszakosság nélkül oldotta meg ezen a képén olyképpen, hogy önkéntelenek hat. Az arc teljes híjával van annak a siránkozóval határos (a francia a „mièvre” szóval pontosabban nevének tudja nevezni) kifejezésnek, amely Greuze-nek leghíresebb képeit is olyan nehezen élvezhetővé teszi. Nem érzékenykedő, hanem kissé riadtan szende arcot ábrázol ezúttal, amellyel semmi irodalmi célja nincsen. Egyszerűen egy bájos és üde jelenségnek ad életet a festői kifejezés eszközeivel: a színekkel. Színből fogant kép ez a munkája. Annára az, hogy ha neve jelzését nem viselné, szivesebben tulajdonítaná az ember más festőnek, például az elragadó temperamentumú Fragonardnak. Minden festői felfogású a képen. A rajz háttérbe szorult rajta, hogy szabaddá tegye az utat az esetet gyönyörűsége hullámos járásának. Lágyan omlanak és olvadnak alatta a színek. Elragadó a hát megfestése és rajta is a lecsúszott ing és a fekete általveit kelméjének lendületes, könnyed, mégis anyagszerű előadása. A fényt és az árnyékokat finom mérlegeléssel elosztó, lágy átmenetes tónusos festésnek mesterműve ez a kép. Milyen finom hatású a rózsaszín tónusba burkolt fülkagyló! Vagy a kontyba gyűjtött sötétszöke hajnak minden részletezés nélkül való összefoglaló előadása. Nyilvánvaló, hogy Greuze-nek egyik mesteri alkotása ez a mű s művészetének olyan magas fokát jelzi, amelyet nem sokszor sikerült elérnie.

Van a múzeumnak néhány más francia festménye is, de értékre egyikük sem ér

föl az elsoroltakhoz. Philippe de *Champaigne* férfiarcképe fehér papi karinges szakállas férfit ábrázol komoly és becsületességgel; a nem nagyon érdekes mesternek jobb alkotásai közé tartozik. *Rigaud* és *Largillière* csakúgy, mint *Claude Lorrain* nagy nevek, melyekhez megkapó művek képzete fűződik. A Zichy-gyűjteménybe került munkáik azonban kevésbé érdekes órák alkotásai.

Külön kis kabinetben függnek a múzeum német renaissance-képei. Arckép majd valamennyi és szerzőjük jobbára megállapíthatlan. Érthető, mert a német renaissance kismestereit arcképeiken nehéz megkülönböztetni egymástól. Aránylag sokan voltak és mind csaknem egyformán fölkészültek mesterségbeli tudás dolgában. Ha a megfestendő személyiség váltakozik is kezük alatt, a mód, ahogyan feladatuk megoldásához fognak, a beállítás, a megrajzolás becsületessége és a színskála csaknem ugyanaz. Ritka tulajdonság körükben a temperamentum, mely az egyéniséget legbiztosabban el szokta határolni.

Valószínűleg a nürnbergi Lorenz *Strauch* kezeműve egy fehéredő, hosszú, sárgás szakállú előkelő polgárnak az arcképe. A kép föllírása szerint ötvennyolc éves korban ábrázolja a szülővárosában minden jel szerint igen tekintélyes férfit. Szigorúan néz a szeme szögletéből; két szemöldöke között a mély függőleges ráncok tanusítják, hogy a szigorú nézés megszokott kifejezése lehetett az arcának. Kitiűnően megrajzolt fej, modellének jellemét a művész erővel teljesen dolgozta ki rajta. Színből szépség nincsen a képen. Nem is látszik rajta egyéb a fejnél és a körötte fehérülő fodros gallérnál; a váll, a derék, a ruha, amely beföldi őket, átláthatatlan fekete, a háttérrel együtt.

Még ki nem kutatott mester alkotása Michael Fiklernek és hívesének, Benigna asszonynak arcképe. A két arckép méret (193×64 széles) és beállítás szerint egymás megfelelője. A rajzuk kevésbé biztos, mint *Strauch* művén; jól megítélhető ez különösen a női arckép kezén. A kéznek és rajta az ujjaknak gondos és biztos megrajzolása abban a korban a mester jele volt. Éppen azért nem is mestertől való ez a két arckép, hanem talán valami

provinciális vándorfestőitől. A kor művészeti szelleme: a természetábrázolás hűségére és igazságára törekvés így is magáért beszél rajtuk.

A többi német renaissance-arckép helyett hadd essék inkább néhány szó egy id. Lucas Cranach műhelyéből való kis képről, amely Lucretiát ábrázolja, amint tört dőf mellébe. Lucretia alakját szokatlanul, pusztá aktnak festette meg ismeretlen szerzője. Ugyanezt a témát, ugyanilyen felfogással és szintén aktnak megfestve id. Lucas Cranachnak egy hiteles képéről ismerjük. A müncheni Pinakothekában függ a mienként jóval nagyobb méretű kép: Lucretia alakja életnagyságú rajta. Képnünk Cranach mesterjegyét viseli, a szárnyas kigyót, továbbá az 1538-as évszámot. (A müncheni Lucretia 1524-ben készült.) Mindez nem dönti el azonban a hitelesség kérdését, mert az öregebbik Cranach mesterjegyét változtatás nélkül használták fiai, ifj. Lucas és Hans, de tanítványai és műhelybeli segédei is. Mindezekről a kérdésektől függetlenül bizonyos, hogy a Zichy-gyűjtemény kis Lucretia-képe bájos és meghatározó vergődése a német művészetnek az egykorú olasz művészet legnagyobbra tartott motívumával, a ruhátlan emberi testtel. Meg kell nézni, milyen tenyeres-talpas szüzcseke a mi Lucretiánk. Mintha tengeri szörnyetegből változott volna át emberi alakká és úszonyai kisebbedtek volna emberi lábfejekké. Grotteszkül kedves a gondtalan modorulat is, mellyel a pengét mellébe dőfi.

A Zichy-gyűjtemény képanyagában mennyiségre leggazdagabb a hollandi és flamand festmény. A legtöbb nem olaszországi magángyűjteményben hasonló az arány. A magyarzat egyszerű: a XVII. és XVIII. századi németalföldi festők nagy száma, példáulan szaporasága és témáiknak népszerűsége. Ők voltak azok, kik a hétköznap jelenségéit — az emberi, állati és holt természetet — a festés birodalmában népszerűvé tették. A levegőfestésnek a régi művészetben ők voltak az első nagy mesterei s mint ilyenek, előkészítői az új művészet hasonló törekvéseinek.

A Zichy-múzeum flamandus festményei között Gortzius *Geldorp* férflarcképe nagyértékű festői alkotás. Arcképén — ami ab-

ban az időben nem ritka jelenség — úgy szólva a fejnek és a körötte pompázó csalánszövetfinomságú anyagból készült fehér gallérnak ábrázolására szorítkozik. A test, amely a fejhez tartozik, elmerül az évszázadok folytán teljesen elsötétedett festékrétegben és szinte összefüggéstelenül villan elő belőle alul az egyik kézfej testszíne. A fej azonban bravúros, kifejezése ha nem is megragadó, de élettel teljes. A fejnél is mesteribb a gyöngén kekes tónusú fehér gallér megfestése.

Páratlan különlegessége a Zichy-gyűjteménynek tekintélyes mennyiségű régi magyar anyaga. Nincsen és nem volt még magyar magángyűjtemény, amelyben annyi *Mányoky* és *Kupetzky* szerepelt volna. Úgy látszik, ezt a két hazai származású festőt különös ambícióval gyűjtötte Zichy Edmund gróf.

Sikerült is összeszednie nem kevesebb mint kilenc hiteles *Kupetzkyt*, továbbá négy olyant, amely közel áll hozzá. Mányoki Ádám művei sokkal ritkábban fordulnak elő a piacon, mint *Kupetzky*éi, de tőle is szerzett Zichy Edmund gróf egy hiteles arcképet, Werthern György Vilmos gróf fehér allonge-parókás, vértés mellképét. A két magyar művész közül *Kupetzky* volt a jelentősebbik, a festőibb szemmel látó és érdeklődő. Hosszu fekete hajú, kerekarcú férfifején, abban ahogyan a fényt és árnyékokot elosztja rajta, ahogyan a formákat határoló vonalakat tónusosan lágy foltokká oldja föl és a formáknak finom átmenetekkel megadja a plasztikáját, Rembrandt tanulmányozásának hatása érzik.

Újabb magyar festő csak kevés került Zichy Edmund gróf gyűjteményébe. Markó Károly volt az egyetlen korabeli magyar festő, kinek neve nemzetközi értékű volt. Tőle négy képe van a múzeumnak. A mester egész oeuvrejéből kiválik pusztai tájképe, annyira különbözik mindattól, amit addig (1853-at mutat a kép jelzése), vagy azután festett. Az alföldi pusztá a kép tárgya, a lapos rónóság és mögötte a magas horizont. Semmi „staffage”, sem emberi alak, sem erdő. Egy árva gémeskút borong egymagában és néz az elvonuló fürgeteg után megnyugodva a szivárványra, melynek tarkaszínű íve kedvesen nívul rajzolódik az égre. Az előtér az alföldi pusztá gondos

kirajzolt gyér növényzete: elszáradt fű és szárazan ágaskodó kóró. A kor édesesre hajló ízlése ezt a zordon motívumot is, amely legújabb művészetünkben akkora erővel ébredt új életre, lesimította, megszelídítette, édessé finomította.

Szobra kevés van a múzeumnak, az is csaknem mind osztrák szobrásztól való. Messerschmidt híres karakterfejeinek kezteje, Donner Ráfél és Mader ólomreliefjel koruknak reprezentáló alkotásai.

Ezekben számoltunk volna be a Zichy-múzeum anyagának legjelesebb darabjairól. Bizonyára elkövetkezik az idő, mikor a főváros jobban gondjába veheti majd ezt a nagyértékű gyűjteményt. Első dolgának akkor annak kell lennie, hogy a mainál méltóbb és hozzáférhetőbb módon helyezze el. Azután pedig a múzeumi anyag kiegészítésére kell törekednie. Akár a Szépművészeti Múzeummal való együttműködés, akár önálló vásárlások útján.

ELEK ARTÚR.

GORTZIUS GELDORP: FÉRFIARCKÉP.

A FŐVÁROSI MÚZEUM.

Sokat szenvedett nagymultú fővárosunk egykoron gazdag művészeti emlékei a szélrőzsa minden irányába elvetődtek, hogy külföldi köz- és magángyűjtemények kincsei közt éljék tovább nemzetközi életüket. Csak úgy röptében gondolunk Nagy Lajos kincseire, Mátyás budai palotájának csodálatosan szép és gazdag berendezésére, képeire vagy Bornemissza János alkincstárnok nagyjelentőségű kámea-gyűjteményére. Avagy említsem-e a Pálós barátok pesti kolostorának szétszóródott művészeti emlékeit s a többieket? De a török dúlások után Buda visszavételével az újraéledő Pest-Buda új kincseket gyűjtött össze friss falal közé, amikor a nemzetközi, különösen bécsi, augsburgi, ulmi építőmesterek, hadmérnökök, festők, szobrászok, metszők hatalmas és élénk tábora adott új színt, hangulatot a város pezsdülő életének.

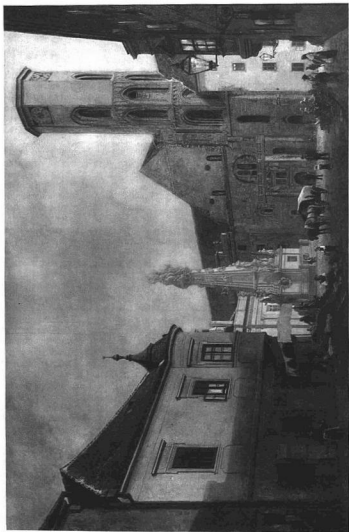
Lassankint, ahogy a német Pest és Buda szembetalálta magát a vidékről benyomuló magyar őserővel: a város nyelvének elmagyarosodása nyomán még csak halkán, itt-ott, magyar művészek munkái is fölbukkannak a patinás multból. Ily módon új emlékrétegek rakódtak le a város falai között, csöndes budai főúri házak ódon termelben, szerény polgári otthonok parádés szobáiban, melyek alig egyszázad mulva már történelmi levegőt leheltek maguk körül. A város sok ezer bajon és nyomorúságon ment keresztül, úgyhogy bizony csak nagysókára akadt kedv és pénz arra, hogy az el nem pusztult művészeti emlékeket az eljövendő idők tanulsága számára összegyűjtsék.

A nemes emlékü lelkes Rómer Flóris még a hatvanas évek elején ösztökélte a fővárost, hogy gyűjtse össze városi történeti érdekességű művészeti emlékeit, helyi múzeum keretében. Csak egy emberöltővel később vált valóra Rómer okos terve. A mult évben volt éppen negyedszázados évfordulója a Fővárosi Múzeum megalapításának s tán nem végzünk érdektelen munkát, ha e szép törekvésű kis kultúr-

intézet gyűjteményeit olvasóink emlékeztetőbe hozzuk.

Minden városi történeti múzeum gyűjtési kerete már eleve adva van. Csupán ott érintkezik külön művészettörténeti felületekkel, ahol a multból maradt emlékek egyszersmind tisztja műalkotások. Azt látjuk a Fővárosi Múzeum kicsiny, de jellegzetes gyűjteményeinél, hogy ezek a felületek gyakran meglepően élesek és tiszták. Gyönyörű, ma már csak leírásokból ismert térrészletek, píttoreszkhathású utcakereszte-zések, egy-egy jellegzetes s nagymultú épület — maradtak meg *Schickedanz* Albert, *Egerváry* P. Ágost, *Ujváry* Ignác keze után. *Telepy* Károly lehetetlenül tónusai a történeti hangulatképzésnek néha mesteri alátomoszáásával úgy hatnak a szemlélőre, hogy — feledésbe merül a topográfiai hűség kérdése.

Ligeti Antal, *Ujházy* Ferenc, *Tahi* Antal, *Brodsky* Sándor egy-egy városrészlete, utcarészlete, valamint *Kelety* Gusztáv híres *Normalája* egészítik ki annak a régi, szépséges ikervárosnak emlékét, amelyet oly rideg kegyetlenséggel törölt el időnek előtte a kapzslóság s helytelenül értelmezett városrendezés. Ez a hirtelen multba merült város a múzeumban őrzött festmények együttesén át úgy él ma emlékeztetünkben, mint váratlanul elhunyt kedves, kinek említésekor bizonytalan távolságokba vész a merengő tekintet. Az újabban található városrészleteket *Háry* Gyula, *Bruck* Lajos, *Nádler* Róbert vásznai őrzik az utók számára. Meg kell még emlékeznem néhány erővel teljes portráiról, melyek Pest s Buda egykori szerepvívó egyéniségeit ábrázolják az ötvenes-hetvenes évekből. Városrészletek, utcák, épületek művészi megőrkítésénél az alkotó művész lelkét nem csupán a téma helyes felfogása igazgatja, hanem hogy úgy mondjam: az a művelődéstörténeti varázs ejti rabul, mely a kiválasztott városrészt vagy utcarészt körüllegli. A multban való elmerülés mintegy áttüzesíti a művész képzeletvilágát, hogy történeti elhivatottságának magaslatára emelkedjék. Itt ölel-

SCHICKEDANZ ALBERT: A SZENTHÁROMSÁG-TÉR A MÁTYÁS-TEMLONNAL. 1888.

OROSS. M. KUR.
KÉPZŐMŰVÉSZETI
MUSEUM.

kezik a történelmi cél a művészettörténetivel. A néző, aki maga is részese kell hogy legyen a művész történelmi szemléletének, csak ilyen együttérző hangulattal tudja igazán élvezni a múzeum felsorolt műtárgyait.

Már kisebb művészeti követelményekkel, viszont erősebben áldásfiettt városiörténeti hangsúlyozással sorakoznak föl szemeink előtt azok a XVI. és XVII. századbeli metszetek, melyek legnagyobbbrészt, mint e kor gazdag világkrónikáinak mellékletei jelennek meg. Itt Pest és Buda abban a világtörténelmi jelentőségében domborodik ki, mely szerint a török félhold uralmának legszélső és sokat erő vaterősségét alkotia. Amint tudjuk, a keresztény Európa szinte feljajdult, mikor megtudta, hogy 1541-ben az aranyfélhold fellegyogott Buda tornyain. A metszetek három típusát találjuk itt egymás mellett: a török várossá lett Pest és Buda tornyain kereszt helyett a félhold látható s ezek mellett a mecsetek és dzsámik karcsú minarettjei egy akkori nemzetközi keleti város silhouettjeit mutatják. Azután megjelennek a krónikák magyarázó szövegeit elátamasztó olyan metszetek, amelyek nem hadmérnökök helyszíni alaprajzai után, hanem az ulmi, augsburgi, casseli kiadók üzleti élelmessége nyomán otthon készültek s a történelmi hűség teljes elhanyagolásával inkább illusztrációk benyomását keltik a mai szemlélőben. E metszeteken Pest mögött hatalmas hegyek láthatók s maga Pest szigeten van ábrázolva. A harmadik csoportba azok a metszetek tartoznak, amelyek a nagy felszabadító hadjárat idején az 1684-es, majd az 1686-os ostromokat mutatják be bombavetőikkel, párharcokkal s az akkori hadiéletet jellemző néhány érdekes jelellettel. E metszetek művészettörténelmi értéke legnagyobbbrészt nagyon alárendelt jelentőségű, egyfelől a szemafikus ábrázolás miatt, másfelől a gyakran naiv és kezdetleges

vonalvezetés miatt. Ám együtt érdekes és tanulságos sorozatot alkotnak s mindenképen díszei a múzeumnak.

Sok színes, meleg hangulat áramlik ki a régi pesti, budai ötvösök, ezüstművesek finom, gyakran egyéni ízlést mutató ezüstműtárgyaiból, amelyek mind jellemzők a maguk korára. A nemesen trébelt és cizellált ezüstszelencék mellett a háromszor égetett dús aranyozású, pest-budai látképekkel díszített csészék, tányérok hatalmas sorozatát látjuk a vitrinekben, visszavarázsolva bennünket a tiszta biedermeier patinás világába. És kiegészíti e sorozatokat az eredeti pesti, budai és óbudai örök tömege, melyek egyike-másika tokjának nemes formájával, vagy finoman cizellált mutatólapjával vonja magára a néző figyelmét.

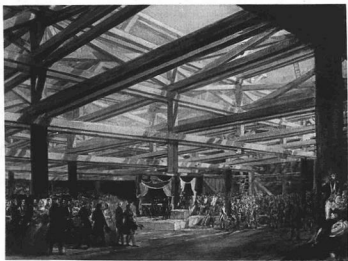
Nem volna teljes e seregszemlénk, ha a jóval kevesebb artizisztikumot, de annál több kortörténelmi tanulságot nyújtó céhládák és céhjelvények érdekes s egy egész külön világszemléletet visszazugárzó világára ne hívnók fel a figyelmet. S hogy a szemlélő a mulbavesző korok hangulatát egységesen felépíthesse magában: segítségére sietnek azok a kis korcsmacégtáblák, jelvények, amelyek annyira egybeforriak a régi Pest és Buda egyes korszakával, hogy emlékeztetik az irodalomban is mély nyomokat hagyóit.

A városiiget hatalmas árnyas fától körülveve áll az a kis renaissance-stílusú palota, mely mind e műkincseteket sok-sok fel nem sorolt érdekes városiörténelmi objektummal együtt rejti magában. A kis palota hátát fordít a Stefánia-útnak, mint duzzogó gyermek s talán van is erre oka, mert városunk polgárai alig-alig keresik fel a történelmi visszaálmodásnak e néma szentélyét. A napról-napra gyarapodó gyűjtemények ma már igazán megérdemelnék, hogy új modern s mindent felölő katalógus tárja föl az érdeklődő előtt a multat.

KREMMER DEZSÓ.

BARABÁS MIKLÓS: CLARK ÁDÁM VITORLÁS CSÓNAKJA. 1840. Vízfestmény.

BARABÁS MIKLÓS: A LÁNCID ALAPRÖLETÉTELE 1842-BEN. Vízfestmény.

KELETY GUSZTÁV: A NORNAFA. 1896.

ORVOSZ. M. KILB.
KEVZSOMÓVESZÉRTI

A MŰPÁRTOLÓ BUDAPEST.

A városok régi tradíció parancsát követik, amikor nemcsak díszsírhely-kiutalással nyújtanak példát a művészet megbecsülésére. A civilizációról szóló nagy mesekönyvben, amelyet világtörténetnek hívnak, könnyű megtalálni a városok e művészet felé forduló arcát, maecenási gesztusait. Templomok és városházák ódon falai épp úgy beszélnek róla, mint modern múzeumok, közterek, nyilvános parkok plasztikái, kútak s maga a boulevard is. A széles, egyenes, tömegforgalomhoz igazodó tizenkilencedik századbeli utcatípus, amelynek aránya, vonala, házföntjének silhouetete-je másként alakult ott, ahol ezt az alakulást a magisztrátus közügynek fogta fel, városesztétikai terv irányította s másként festett abban az esetben, amikor az esztétika szavát elnyomta a teletspekulánsok kórusa s a hivatali kontárszellem.

Tere és módja bőven kínálkozik a városi tanácsok és közgyűlések számára a műpártoló tevékenységnek, a városzettel való törődésnek, a művészek szárnyrakapását elősegítő erkölcsi és anyagi közreműködésnek. Ha új középület emeléséről van szó, a tervezőn kívül csak a budgettől függ, hogy mennyi szerephez jut benne a festők színnel díszítő, a szobrászok formateremtő képzelete. Budget nem éppen szó szerint, de magyarul mégis pénzt jelent s a pénz csengő fogalma a városatyák közt is kitermelte a puritán lelkiiségnek azt a típusát, amely szeret összezsgorodni, nyakig gombolkozni, szeret pocskékolást és fölösleges fényűzést emlegetni, mihelyt olyasvalamit kell megvalósítani, ami túlmeleg az úgynevezett legszükségesebb praktikum határán. Pedig ezek a derék puritánok tudhatnák, — ha nem tudnák, vegyék elő olasz, német vagy francia városok baedekereit s kiolvashatják belőlük — hogy azokkal a középületekkel, amelyeket megszavaztak freskóstul és stukkóstul: maguknak is emléket állítanak. A festmény, amely a város iskoláinak csupasz falmezőit borítja, szintén nevelő munkát végez, etikai hatása pedig szinte észrevétlen szí-

várgással gazdagítja a zsenge gyermeki lélekpalántát. Az ily iskolai falfestmények előhívása szintén a város maecenási gesztusa s idetartozik erre a műpártoló lapra ama művészek kultusza, akik tehetségük ragyogásával fajukon, nemzetükön kívül szűkebb hazájuk nevéi s forgalomba hozzák a dicsőség országúján: a városét, ahol születtek, amelynek levegőjét szívták és — adóját fizették.

Amióta a polgáriassult társadalom, a demokratizált műveltség frontján a tizennyolcadik századbeli párisi Salon-okkal kialakult a képek és szobrok bemutatásának és értékesítésének új fóruma, a nyilvános tárlatok intézménye: a város szintén képviselve van azok közt, akik e tárlatokat látogatják és eseményeit számontartják. Díjakat tűz ki, vásárol, részvesz a gyűjtés nemes szenvedélyében, mint fogyasztó bele nyúl az élő, a modern művészi termelés műhelyébe. Többféle szempont lehet irányadó a városi műpártolásnál, de mivel közpénzről van szó, e szempontok fölött természetesen a kvallitás, a szilárd és megmaradó érték főszempontjának kell érvényesülnie. Az eredményei aztán e művásárlásnak, e gyűjtészenvedélynek a múzeum falai közt gyűlnek össze, hogy ott a köz szellemi szimpozionjai legyenek, a múzeum őrzi meg őket, konzerválja szépségüket s adja tovább eljövő nemzedékek örökségeként. Az ily természetű művészeti gyűjtemények közül csak azt említtem, amelynek képét háborúelötti párisi kőborlásomból őrzöm s azt hiszem a maga nemében a legkülönb: ez a Petit Palais, illetve a benne elhelyezett múzeuma Páris városának. Azóta — ennek tizennégy éve — az előkelő értékeknek újabb társaságával gyarapodhatott, ilyen új szerzemény a Millet- és Courbet-kollekció, de már akkor is az utolsó félszázad francia piktúrája és szobrászata jelentékeny módon volt benne képviselve s anyagának volt oly pontja, — a modern francia érem- és plakettgyűjtemény — amellyel a Louvrehoz az átmeneti állomás szerepét játszó Luxembourg elé került.

Persze nem csupán városi művásárlás fejlesztette így ki a Petit Palais-t, hanem számottevő mértékben azok a párisi amatőrök, akik művészeti adományokat testálták a városra (nálunk Zichy Jenő gróf járt elől ilyenféle nemes gesztussal). A műbarátok azonban ott mozdulnak meg könnyen és szívesen, ahol a megfelelő közgyűjtemény animálja őket.

*

Ávárosi műpártolás fejezetében Budapestnek, külföldi metropoliszokhoz hasonlóan, nincs semmiféle oka, hogy piruljon és szerénykedjék. Még akkor sem, ha a nagyképű sznobizmus és egy sajtóságos „europé” szellem szeretett vagy szert különvéleményt képviselni, amikor nyugateurópai nagy városok és Budapest kulturális rangviszonylata kerül szóba.

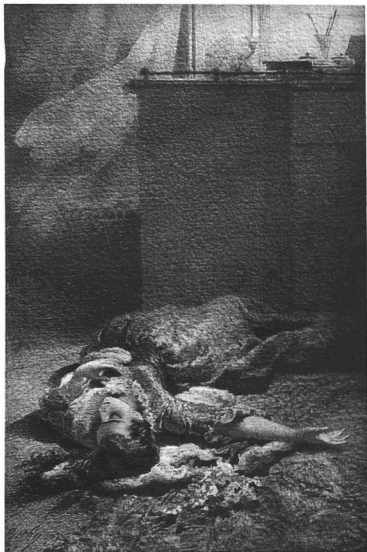
Kétségkívül: a mult ezen a téren rövid. Aki azonban emiatt reklamál, az szálljon perbe a történelmi végzettel, amely a pesti révnél alakult városi folytonos katonai megerőhanásoknak tette ki. Kezddjen vitát az egykori pasákkal, akik a budai hevízekben gyönyörűséggel lubickoltak, de uralmuk tragikus megszakadása után a renaissance-kori város úgy festett, mint a korom és üszök mezeje. A tizenhatalcadik század végén Pest helyterületén még hatósággi engedéllyel legelnek szelíd juhok, rá pár évtizeddel azonban köziggyé kezd előlépni a városszépség ügye. A „nemzeti isinosodás” visszhangra talál a városi csinosodásban, egy intézmény tartja kezében, a Szépsézet Bizottmány, amelynek hozzászólása nélkül egyetlen építészeti terv sem valósítható meg. Boráros János polgármester, József nádor, Lechner József (a magyar építőszén, Lechner Ödön nagybátyja) neve jeleskedik e bizottmány élén, amely úgy működött, hogy a tizenkilencedik század első felében Pestnek és Budának zavartalan stílusbeli egységet mutató városképe az ideérkező idegent elragadtatásra készíti (London Ungernek! — mondja például a tudós Schams Ferenc). Külföldi grafikusok, angol és német rajzolóok vetik papírra ennek a Clark, Pollák Mihály, Hill József-féle klassziczizáló, empire-ízű városarchitektúrának vonalait (a Fővárosi Múzeumban egész sorozatok vannak belőlük).

Középületet elsősorban persze nem a művészeti szükséglet hoz létre, templomot a vallásos érzés: a művészet itt mint következmény jut szóhoz. A művészeknek persze nem ez fontos, a mótvum sorrendje, hanem hogy alkalmat kapjanak a teremő munka számára. A rohamos tempóban nagyvárossá növekedni akaró Pest részéről a díszítő művészetek, a festészet és szobrászat ily alkalmakat kapott a ferencvárosi templom, a Vigadó, a Bazilika, az új városháza építésénél. De első tudatos maecenási szava akkor hangzik el, amikor 1880-ban négyezer pengő forintot fordít képzőművészeti célra s a vidéki törvényhatóságokat is felhívja példakövetésre. Ebből vásárolta meg a régi Múcsarnok tálalán Greguss Imre „Honvédőtábor” című képét, amelyet aztán évek folyamán egész sora követ képeknél és szobroknak. Ennek a műpártoló tevékenységnek jegyében adott megbízatást arra a nagyszabású történelmi kompozícióra, amelyet Benczúr Gyula készített el (Budavár visszavétele a töröktől) s Vágó Pállal az 1849. évi honvédfoglalást festette meg. Idetartozik a műpártoló rovata, amely már napjainkig nyúlik át, az epreskerői telek műterem célokra való átengedése, kiváló érdemű polgárok és városi funkcionáriusok megfestetett arcképe (köztiük van Rottenbiller Lipót portréja Székely Bertalantól), a városligeti új Múcsarnok telek-adománya, a Ferenc József ösztöndíj festők és szobrászok részére, a Százados-úti művésztelep, a Szabadság-szobor megrendelése. Kevéssel a háború előtt az iskolák falain is szóhoz kezdett jutni a dekoratív célzatú művészet (Kernstok Károly és Márfly Ödön végeztek ily feladatot) s ugyanez a rendszeresen kezdett eljárni a tálalokra egy bizottság, hogy szemlét tartson s megvásárolja azt, amit erre érdemesnek minősít. Ez már nem tisztán laikus összetételű szerv volt, mint az a régebbi és ma is meglévő képzőművészeti bizottság, amelyben tudvalevően tiszteletreméltó szándékkal, de művészi dolgok iránt nem mindig megfelelő fölszereltséggel vannak együtt heterogén foglalkozású városatyák. A bizottságot azonban, mint intézményt, úgy látszik, nem lehet elkerülni. Ez együtt jár a demokráciával. Sajnos, a művészetben a bizottsági-forma,

LOTZ KÁROLY: IFJÚKORI ÖNARCKÉP.

OH SZ. M. KIE.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

ZICHY MIHÁLY: VERA.

Vízfestmény. Illusztráció Goncsarov regényéhez. A gróf Zichy Jenő-féle gyűjteményből.

még ha nem is laikusokból áll, természeténél fogva — azáltal, hogy a szavazás dönt — eredményezheti a szerény közép-szer diadalát a nagyság fölött.

Egy évvel ezelőtt a főváros jubileuma alkalmából a Műcsarnokban egyült voltak azok a képek és szobrok, amelyek Budapest tulajdonai. Nem mind, csak az az anyag, amelyre súly helyeződött, körülbelül négy és félszáz darab. A magyar piktúrának még a bécsi iskolába kapcsolódó idejéről kezdve a legújabb napokig képviselve volt benne festészetünk szinte minden parcellája, különböző nemzedék és irányzati tagozottsága. Nem részletezzük itt az anyagot, nem is adunk teljes katalógust, de rövid statisztikai kivonat talán helyénvaló.

A Barabással kezdhető csoportban van Borsos, Telepy, Szemlér Mihály, Ligeti Antal, Molnár József, Györgyi (Giergl) Alajos. Zichy Mihálytól két grafikája van a fővárosnak. Lotz Károlytól, Benczúr Gyulától, Székely Bertalontól számos művet őriz, Munkácsy Mihálytól egy kis Mozart tanulmányt, Jankó Jánostól egy tiszavideki tájat, egy Mészölyt. A nyolcvanas évek genre-iragzásának idejéből való Stetka Gyula festménye (Mindszente napján, 1886), egy Baditz Ottó (Angyalcsináló), Karlovszky Bertalannak Parasztasszonyfeje a fővárosé. A naturalista és impresszionista korszak van képviselve a legbővebben: Deák-Ebner Lajos, Bruck Lajos, Zemlényi Tivadar, Mednyánszky László báró, Ferenczy Károly (Józsefet eladják testvérei), Csók István, Rippl-Rónai József, Vaszary János, Rudnay Gyula, Koszta József, Körösfői-Kriesch Aladár, Fényes Adolf, Magyar-Mannheimer Gusztáv, Katona Nándor, Jávor Pál, Mikola András, Mihallik Dániel, Szlányi Lajos, Hány Gyula, Csánki Dénes, Nádler Róbert. Az impresszionizmus utáni törekvések nemzedékéből: Kernstok Károly, Márffy Ödön, Czigány Dezső, Pór Bertalan, Egy József, Kmetty János, Remsey Jenő. Szobrászok: Stróbl Alajos, Fadrusz János, Beck Ö. Fülöp, Zala György, Vedres Márk, Kisfaludi-Stróbl Zsigmond, Pásztor János, Szentgyörgyi István, Femes Beck Vilmos, Damkó József, Lux Elek. Hiteles-

ség kedvéért megjegyezzük, hogy e névsor távol van a teljességtől.

Egy szempontot könnyű észrevenni, amely vezérfonalként magyarázza a főváros művásárlásait. Ez a helybeli vonatkozás, a lokális külső bélyeg, a képeknek az ábrázolás pontján budapesti utcákhoz, terekhez, házalakulásokhoz való kötöttsége. Az elmúlt közlebbi évtizedekben már tekintélyes számmal jöttek létre ily márkájú képek, amelyek a fővárost kétségkívül szinte kötelezik maecensái szerepre, egyre több festő és grafikus szegelte ecsetjét és rajzóját Budapest arculatának, amelyre a példát azonban a múlt század dereka körül külföldi művészek adják, köztük a bécsi Rudolf Alt, aki egész sor könyomatával lett a biedermeierkori Pest és Buda grafikai megéneklője. A fővárosnak nagy gyűjteménye van ily természetű festményekből, akvarellekből és rajzokból, amelyek többek közt a régi Belváros immár felhőkbe osztott képét őrzik. Ezekre a városkultuszt szolgáló képekre, mint várostörténeti dokumentumokra szilkség van, akkor is, ha nincs bennük különösebb művészi íz.

Nem lehet persze értékmérő, döntő szempont ez a budapesti vonatkozás, mihelyt físzta és szorosan vett értelemben van szó múpártolásról s egy művészeti gyűjtemény kialakításáról. A főváros ily alapon is vásárolt s eredményei, képek és szobrok legkülönbözőbb hivatalainak falai közt vannak együtt. Mily fényűzés! — mondhatná irigykedve és bökölva az idegen, mert bajosan van Európában még egy városi adminisztráció, ahol ennyi kép és szobor művészi látványa fogadná az ügyes-bajos dolgokban érkező polgárt.

Itt merülhet fel az a kérdés, hogy vajon megfelelő helyen vannak-e ezek a műtárgyak, nem kellene-e összegyűjtve és rendbe szedve máshová, egy nyilvános gyűjtemény múzeum fedele alá telepíteni ezeket a képeket és szobrokat? Hallottunk olyan felfogást is, hogy így élénkebb kapcsolatba jutnak e képek az emberi szemekkel, jobban látják őket, mintha egy múzeumban dacolnának a mulandósággal. Azt hiszem, foglalkozni kell ezzel a kérdéssel, amelynek témája tudvalevően már a háború előtt is felvetődött. Véle-

BADITZ OTTÓ: ANNYALCSINÁLÓ.

ORSS. M. KÖR.
KEPZŐMŰVÉSEK FEJ-
LETVÁRATA I.

ményem az, hogy ha felállítjuk azt a zsinórvonalat, ami egy művészeti gyűjteménynél abszolút szempont, kritikai szűrő, kvalitásmérlegelő eszköz lehet: akkor sok kép és szobor teljesen jó helyen van ott, ahol jelenleg van. Arra nincs szükség, hogy a múzeumi elv kedvéért kiköltöztessenek a hivatalokból oly képeket és szobrokat is, amelyeknek megvásárlásánál évek során a műpártolás jelszava érvényesült ugyan, de bizonyos okok és körülmények következtében mégsem képviselnek rendkívüli értéket, nem reprezentálják festőjüket és korukat jellemző és kiemelkedő módon. Azért egy kép jó munka, egy szobor sikerült műhelytermék lehet, ha nincs is benne elrejtve a klasszicitásnak az a cseppje, ami múzeumi rangot ad: az életben, ha az az élet hivatali élet is, szerepe van és hatása lehet.

Viszont a főváros tulajdonában vannak oly műtárgyak, amelyek többre hivattak, mint hogy pusztán hivatali dekoráljanak. Az ily anyag igazi hajléka a múzeumi hajlék.

Múzeumépítés persze nem lehet aktuális teendő addig, amíg az emberek tömegeinek nincs lakásuk. Nem is azért említettük, mintha alapkövetelmélet a sürgősség nevében

reklamálnánk. Csak emlékeztetni akarunk rá, hogy ügyéről kár lenne megfeledkezni, egy álláspontot szegezünk le vele, szempontot, amely alkalmas hitünk szerint arra, hogy a főváros művásárlásánál figyelembe véssék. (A kérdés egyébként átmenetileg megoldható anélkül is, hogy külön múzeumépület emelésére lenne szükség.) Valaki ugyan közbevehetné: kár csinalni egy intézményt azért, hogy a Szépművészeti Múzeum konkurrenst kapjon benne. Ez a közbevetés azonban legelőbb is e sorok fróját nem szereli le. Először azért nem, mert a főváros művészeti gyűjteménye találhat különleges nézőpontot, ami a Szépművészeti Múzeumnál nem lehet diktáló szempont. Ilyen például a művészek életrajzában a budapesti születés szempontja, ilyen — az esetleg jelentkező városi bélyeg. S másodsor, ami a legfőbb: a magyar képzőművészet annyira telítve van a viruló energiák bőségétől, hogy az álmok és eredmények, az ambíciók és problémák, a tehetségek és szépségek e mezén az államon kívül a főváros számára is dúsan kínálkoznak alkalmak, ha maecenási minőségben aratni akar.

DÖMÖTÖR ISTVÁN.

STETKA GYULA: MINDENSZENTEK NAPJÁN.

Ó-KERESZTÉNY BAZILIKA MAGYARORSZÁGON

Kalkápolna vasútállomástól alig tíz kilométernyire északra Parad felé terül el Feldebrő község, kedves, tiszta falu, mely szerény lakóházaival semmiben sem különbözik Heves megye többi községeitől; kissé kiemelkedő terepen épült temploma egyszerű hagymateleős tornyával a jelentéktelen falusi barokk-templomok szerény képét nyújtja. A templom kívülről a legutóbbi ásatásokig semmit sem árult el nagy művészettörténeti jelentőségéből s talán csak a déli oldalon látható befalazott csúcsíves ajtó vonta magára a kutató figyelmét. Ezzel szemben az északi falon legutóbb feltárt kőarchitektúra már érthetően figyelmeztet, hogy e szerény falusi templom hajdan nagy-szerű bazilika maradványait őrizte meg napjainkig.

A feldebrői Szent Mártonról nevezett plébánia-templom a XVIII. század közepén, 1750-ben nyerte mai alakját; korának egyszerű, de széles alkotása. Kellemes arányú oldalkápolnákkal tagozott hajójához kelet felől jóvilágított ídágas szentély csatlakozik, kétoldalt sekrestyékkel és oratóriumokkal körülvéve. Harangtornya az egyház nyugati oldalán emelkedik és a templom egyetlen bejáratát foglalja magába. A torony aljából a templom térébe lépve, a jól gondozott falusi barokk-templomok kedves benyomását nyerjük, oltárai közül különösen a diadalív jobboldalán álló mellékoltár tűnik ki művészi kivitelével.

A bejáratól néhány lépésnyire a padlón durva deszkákkal borított nyílást veszünk észre. A deszkapadlót kiemelve tíz lépcsőn lemenvé egészen sötét, alacsony boltozatos helyiségbe érünk. Lámpát gyújtva szemügyre vehetjük a mintegy négy méter széles, hat méter hosszú előcsarnokszerű teret, melynek keleti nyitott oldalát különös alakú köteges kőpillér egy kisebb és egy nagyobb ívnyílásra osztja. Az ívnyílások boltkövei a már említett középső kötegpillérre és az előcsarnok oldalfalaiból kiálló hármassz oszlopokra támaszkodnak; a főtűtük és az előcsarnok nyomott dongaboltzata között megmaradt homlokáson falfestmény-

törödéket veszünk észre, mely átterjedt a helyiség boltozatára is. Amennyire a festménytörödékek sejtetni engedik, díszítménnyel körülszegett medaillonban vörös glóriával övezett szent képét ábrázolhatták itt kétoldalt szárnyas angyaloktól övezve.

Az előcsarnok nyitott ívein át beléthatunk az altemplom boltozatos térébe és a hozzá csatlakozó félköríves szentélyapszisa. A szentélyapszis gyűrűs boltzatát, melyet két ablaknyílás és egy vakfülke boltsüvege szakít meg, középen gyönyörűen faragott kőoszlop támasztja. Felülről, hogy ennek a kemény mészköből faragott oszlopnak törzse minden átmenet nélkül vágódik bele az altemplom betonpadlójába, sőt — mint az ásatás kimutatta — mintegy félméternyi mélységre nyúlik a padló alá. Levéldíszítményes megsérült fejezete csak három oldalról volt ékesen kifaragva, negyedik, most délfelé néző oldala durván maradt. Ezt az oszlopot, mint kész építési anyagot, nyilván olyan régebbi templomból hozták ide, hol eredetileg falmenti elhelyezésben állhatott s így a régi fal felé néző rész gondos kidolgozására nem volt szükség; itt azután a szükségnek megfelelőre állították s törzsét megcsonkítani nem akarván, mélyebbre helyezték. A gazdagon faragott, finoman rajzolt, élesre metszett akantuszlevelekkel ékesített oszlopfőre egészen kezdetleges, négyzetes alapdomu, zömök kőhasábot helyeztek, melyre azután a szentélyapszis boltzata támaszkodik.

Az altemplom szentélyapszisa előtt elhúzódo keresztifajának hasonló rendszerű boltzatát öt, egysorban álló különös alakú kötegpillér tartja. A keresztifaj teljes terjedelmében ma nem látható, mert déli és északi két végét a mai templom lenyúló alapfalai határolják, melyek a boltzatot támasztó kötegpillérek közül kettőt tömegükbe zárnak úgy azonban, hogy a kötegpillérek egy-egy oszlopsudara a falsíkból kiáll. Csak három kötegpillér áll ma szabadon s mutatja világosan *különös, szinte páratlanul álló* tektonikus megoldását.

A kötegpillér nyolc összenyalábolt, fel-felé szűkülő s hengerded mag körül elhelyezkedő oszlopsudárból alakult egyszerű lemezlabazattal, kisértésedő tagozatlan pillérfejezettel. Az átlós irányban álló vékonyabb oszlopsudarak a szentély apszisához hasonló négyzetes kőhasábszerű boltízfészket emelnek, melyet tömegében erősítenek az erősebb oszlopsudaraknak a fejezeten felül nyúló és a boltozat felületébe belevágódó, erősen megvastagodó hengerded nyúlványai. S míg a szentélyapszis boltozatánál a túlkarcos oszlopra támaszkodó széles boltízfészek a labillás benyomását kelti, a kötegpillérekre támaszkodó és az erős oszlopsudarak hengerded nyúlványaival megerősített boltízfészek a biztos stabilitás érzetét ébresztik a szemlélőben. A boltozás módja különben az egészen kezdetleges keresztboltozat rendszerét mutatja, melynek talán a legjobban felel meg az egyszerű négyzetes alapídomú pillér.

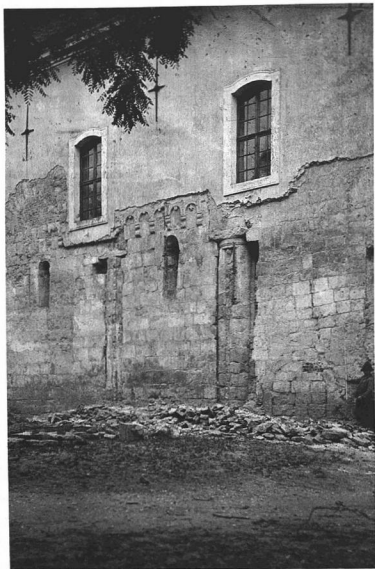
A feldebrői altemplom kötegpillére is csak a kezdetleges boltozás egyszerű igényeinek felel meg és nem hozható vonatkozásba a nyugati román építészeti ismert kötegpilléréivel, melyeknek sudároszlopai a fejlett boltozási technikának megfelelően boltöveket vagy boltozatbordákat támasztanak alá.

A feldebrői kötegpillérnek tektonikus alakítását ismerté félre Henszlimann Imre, ki „Magyarország ó-keresztény, román és átmeneti stílus műemlékei” című, Budapesten 1876-ban megjelent művében, utóbb Gerece Péter, ki az Archaeologiai Értesítő 1897-es évfolyamában írt értekezésében ismertette a debrői templomot, midőn felvételi rajzalkában a valóságnak meg nem felelő módon a nyugati román építészeti követelményeihez inkább alkalmazkodva tüntették fel a feldebrői altemplom alaprajzát s ezzel akaratlanul is félrevezették a szakköröket az altemplom építészei lényege tekintetében. A hibás rajzoknak tulajdonítható, hogy a szakemberek, kik műemlékünk a valóságban nem láthaták, megnyugodtak az említett szerzők kormegállapításában s XIII. századbelinek és késő román stílusúnak tartották a feldebrői nevezetes altemplomot. A feldebrői altemplom primitív boltozási technikája az e tekintetben hasonlíthatatlanul fejlettebb román stílust megelőző

korra utal. Ha tehát más bizonyítékunk nem lenne, a kötegpillér alakja s a boltozás kezdetleges módja maga is elég volna az altemplom korábbi keletkezésének igazolására.

Az altemplom szentélyapsziszát két szélesebb, többi részét pedig ízf rászzerű ablak világította meg. A rászzerű ablakok közül nyolc a szabadba nyílt, kető pedig az altemplom felett álló bazilika hajóterébe nézett. Az ablakok különben kivétel nélkül lehető magasan, közvetlenül a boltozatok záradéka alatt nyertek elhelyezést. A szabadba tekintő, mindössze 18 cm széles és 40 cm magas résablakok két-két függélyes és három-három vízszintes erős vasrúddal voltak elrácsova, minek következtében, tekintve az ablaknyílásnak amúgy is kicsiny voltát, csak derengő fény hatolhatott az altemplom hangulatos belsejébe. A résablakok alakja elég szabálytalan nyílásának záradéka nem félköríves, hanem inkább parabola idomára emlékeztető. Az ablaknyílás száral nem függőlegesek, hanem egymásnak dűlve lefelé szélesedő rést engednek. A monolit kőkeretes résablakok kifelé csak némileg, de befelé erősen tágnak. Egészen hasonló alakításúak a hajdani bazilika hajóterébe tekintő elrácsozatlan ablakok is.

Az altemplomnak legfőbb ékessége az összes falfületeket elborító hajdan pompás freskófestmények sorozata, melyeknek részben lefakult, de még meglehetősen terjedelmes maradványai még ma is láthatók. Ezek közül különösen kiemelkedik Krisztus monumentális medaillonképe a szentélyapszis boltozatán az evangelistákat jelképező szimbólikus alakoktól övezve. Az altemplom keresztihajó boltozati benépesítő freskók közül különösen Kain és Ábelnek nagyon jellegzetes ábrázolási tarthatnak igényt a legnagyobb érdeklődésre. Kain alakja szinte teljes egészében sértetlenül látható a keresztihajó boltozatának az előcsarnok déli fala folytatásába eső szakasza nyugati oldalán. Az áldozatot bemutató Kain körvonalozói alakja két kabáttal, melyen leérő köpennyvel van ábrázolva, melyet jobb vállán csat fog össze. A redőzetesen aláomló köpényt kezeivel kendőként fogja fel s úgy tartja fel az áldozatul szánt három búzakalászt. A szem-

A FELDEBRŐI TEMPLOM ÉSZAKI FALA, AZ Ó-KERESZTÉNY BAZILIKA KÖTEGOSZLOPAIVAL.

közt álló Ábel alakjából már kevesebb látszik, de még tisztán kivethető, hogy kendővel letakart kezeivel áldozati bányánt emel. Ilyen egyszerű modorban vannak tartva az altéplom íbbi falfestményei is. Ezek a falfestmények semmiképpen sem román, hanem határozottan ó-keresztény jellegűek. A freskofestményeknek ezt a régi karakterét még azok a kutatók is elismerték, kik az architektúrát félreismerve és késő román stílusúnak ítélve, a falképek keletkezését is a XIII. századra becsülték s a képek koral jellegét úgy magyarázták, hogy a falfestésben az ó-keresztény felfogás még századokon át is tartotta magát.

Ezzel szemben Dr. Szőnyi Ottóval, a Műemlékek Orsz. Bizottsága előadójával, a f. év júniusában a Műemlékek Orsz. Bizottsága által elrendelt ásatásokhoz kiküldött másik szakértővel azt a felfogást vallottuk, hogy a falfestmények olyan korban keletkeztek, amelynek jellegét magukon viselik; tehát nem megelőző régebbi kor alkotásainak utánzatai, hanem koruk típusú képviselői. Ezt a felfogást az ásatások fényesen igazolták.

Az ásatásoknál mindenekelőtt kiemelték azt a mintegy másfélszáz köbméter törmelékét és földtömeget, mely az altéplom déli és északi szakaszát fűdte. Napfényre került az altéplom kereszt-hajójának két szélső kötegpillére is s a maga eredetiségében tárult fel úgy a déli, mint az északi szakaszban az a durván faragott kölépcső, mely hajdan a felső templomba vezetett. Ezeknek a lépcsőknek felfedezése adta a szálát a kutatók kezébe, hogy az ósrégi bazilika nyomait a mai templom falában is keressék. Közélláló volt a feltevés, hogy a mai templom falát legalább részben az ósrégi templom alapfalaira emelték, mi teljes beigazolást nyert.

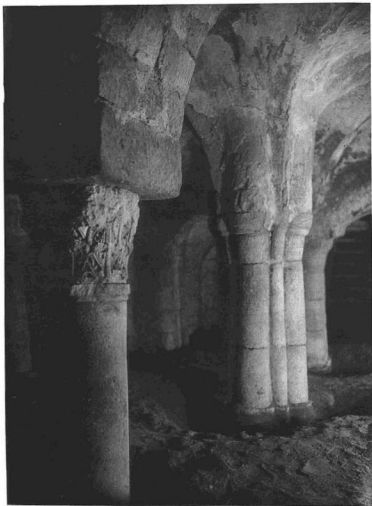
A templom északi falában a vastag, helyenként 8–10 cm vastag vakolat eltávolítása után tényleg két hatalmas kötegoszlop alakja tűnt elő az altéplom kötegpilléreire emlékeztető alakításban, különös antik tradíciót sejtető oszlopfejezettel, a középsyról ó-keresztény emlékeken megfigyelhető lapos, szalagszerű tagozatokkal. Az oszlopfejezetekre kockaszerű bolffészek nehezdednek, melyekre hajdan az oszlopsor bolívei támaszkodtak. A kötegoszlopok

közi közöket faragott kőfal tölti ki, melyen koral román ízlésű építészeti részleteket fedezhetünk fel. Két félköríves záródású keskeny résablak, melynek szélessége egy méter meghaladó magassága mellett mindössze 9 centiméter, és a normann építészetre emlékeztető ívsoros párkány csaknem épen került elő az évszázados vakolatburkolat alól.

A kötegoszlopok között elhúzódo koral román ízlésű faragott kőfalat valószínűleg még a XI. században emelhettek, mikor az elpusztult nagyszabású ó-keresztény jellegű bazilika helyén, ahhoz képest kisebb terjedelmű templomot emeltek, úgy hogy az új egyház az ósrégi bazilika főhajójának csak egy részét foglalta el. A régi oszlopsorok helyén emelték az új templom külső falait s a régi, nagyon széles főhajó túl nagy terét kisebb arányú oszlopsorokkal román stílusú bazilikává alakították.

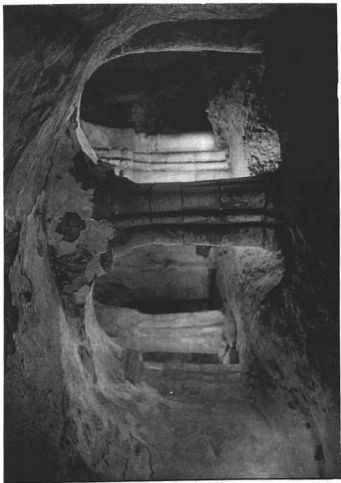
Az ásatások során előtűnt még az ósrégi ó-keresztény jellegű, talán még a honfoglalást megelőző korból származó bazilika két oldalfalának alapja és az északi oldalhajó keleti végében emelt ciboriumoltár hatalmas méretű tömör alapzata.

A feltárt nyomok alapján lelki szemünk előtt teljesen kibontakozik az elpusztult nagyszerű bazilika képe. A tizenegy méternél szélesebb templomfőhajó arkádívékkel kapcsolt oszlopsoraihoz kétoldalt alacsonyabb mellékhajók sorakoztak. A hajókat fagerendás mennyezet fűdte s talán magát a fedélszéket képezték ki mennyezet gyantán. A templomhajókhoz kelet felől néhány lépcsővel megemelt keresztikar csatlakozott. A főhajó tengelyében a keresztikar nagy ívnyílása, illetve diadalíve mögött a nagyszerű ciboriumoltár állott, mögötte köríves apszisban a püspöki trónussal és a papok ülőhelyeivel. Az oldalhajóknak a keresztikarhoz csatlakozó végeiben szintén egy-egy kisebb ciboriumoltár foglalt helyet. A főciboriumoltár alatt, az altéplomban volt a vértanú sírhelye, a konfesszió, ahová a felső templom hajóteréből a már említett ablaknyílásokon át is lehetett tekinteni. Az altéplombba felülről kétoldalt az oldalhajókból az ásatások folyamán feltárt széles lépcsőkön lehetett lejutni, azonkívül külön lépcső vezetett oda az altéplom előcsarnokához is. Ide vonultak le a hívők

A FELDEBRŐI ALTEMPLOM, ELŐTÉRBE A SZENTÉLYAPSZIS OSZLOPA.
KÖZÉPEN A KERESZTHAJÓ KÖTEGPILLÉRE.

ORSZ. M. KIB.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

A FELDÉRNŐI ALTÉPLOTM ELOCSARNOKA. BETERINTÉSSEL A SZENTÉLYAPSZIS FELÉ.

OROSZ M. KIR.

PHOTOGRAPHED BY THE AUTHOR

a bőjti és nagyheti ájtatoskodásra. Az altemplom szentélyapsziséban még ma is meglátszik az oltár alépitménye, menzájának egyetlen nagy kölemeze az ereklyét befogadó mélyedéssel s az oltár gyertyapadkájának nyoma is.

A főhajóból két lépcsőkar vezetett kétoldalt a magasabban álló keresztikarra. A két lépcsőkar között a nagy ciboriumoltár előtt a főhajóban kisebb elkerített tér volt az alacsonyabb klérus számára, ennek korlátjából egy igen jellegzetes, szépen faragott kötőredék már évekkel ezelőtt került napvilágra.

Ha kiegészítjük a képet a *monumentális főhajó oldalfalait elborító nagyszerű freskó- s a szentélyfülke óriási méretű mozaikfestményeivel, alkothatunk fogalmat az elpusztult bazilika nagyszerűségéről. S míg a felső templomot minden valószínűség szerint az Újszövetség ábrázolásai népesítették be, addig az altemplom kereszthajóját az Ószövetség egyes jeleneteinek ábrázolásai és a próféták stílszerű medaillonképei ékesítették.*

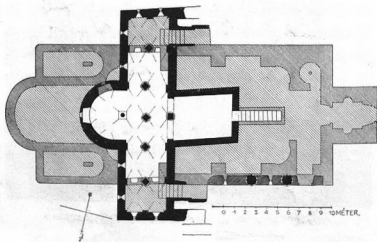
Az altemplom nagyszerű freskóinak nagyobb része elpusztult vagy elfakult, de a megmaradnak is hirdetik, hogy itt egy évezredet meghaladó idő óta, a századok vérzivatarai dacára a keresztény istentisztelet szentelt helye volt. A freskók latin feliratai bizonyítják, hogy itt a bizanci Cyrill és Method szláv apostolok *ideje előtt a római szentegyháznak népes egyházközsége volt s hatalmas temploma állott.*

Lehet, hogy az a XI. századbéli románstíliú templomépítkezés, melynek nyomait most tárta fel a kőműves-kalapács, még Szent István királyunk idejéből való s a *Debrői* család alapította monostor-templom maradványa, melyről a váradí regestrum már 1205-ban megemlékezik.

Megilletődve nézzük a napfényre került évezredes építészeti maradványokat.

A feldebrői templom hazánkban a pécsi ó-keresztény emlékek után legrégebb műemlékének maradványait őrzi s méltó, hogy ma még eltemetett részei teljes egészükben feltárassanak, helyreállíttassanak s az altemplom kiegészítve eredeti rendeltetésének visszaoadassék.

Dr. LUX KÁLMÁN.

A FELDEBRŐI TEMPLOM ALAPRAJZA.

KAINT ÁBRÁZOLÓ FRESKÓ-FESTMÉNY A FELDEBRŐI ALTEMLOMBAN.

JANKÓ JÁNOS: TISZA PARTJÁN.

TELEPY KÁROLY: TÁJKÉP.

BENCZUR GYULA: SZERECSEN.

OHSE M. KIB.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

RUDNAY GYULA: MENEKÜLŐ.

ORSZ. M. KÖL.
KÉPZŐMŰVÉSZETI
FŐISKOLA

FÉNYES ADOLF: FEHÉRSAS-TÉR.

MIKOLA ANDRÁS: TABÁNI LÁTKÉP.

MÉSZÖLY GÉZA: FALU VÉGE.

KARLOVSKY BERTALAN: PARASZTASSZONYFEJ.

ORSZ. M. KIE.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

LIGETI ANTAL: BUDAPEST LÁTKÉPE A MÁTYÁSHEGYRŐL. 1884.

FERENCZY KÁROLY: ATLÉTÁK.

ORSZ. M. KIB.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

KÉMÉNDY JENŐ

1860 ÁPR. 8 — 1925 JÚN. 25

A területek, amelyeken Kéméndy Jenőnek, a magyar festőgárda egyik legszeretreméltóbb alakjának, munkássága folyt, szokatlanul különmeműek. A kompozíciók egész sorát parányi méretekbe szorította s mint miniatűr-festőnek két világrészben, Európában és Amerikában akadt hű klientéldja. Kompozícióinak másik sorozata éppen ellenkezője az elsőnek: óriási szuffiták, színpadi hátterek, amelyeket segítők egész serege festett képpé. Amazoknál pár szórászból hegyezett ecsetkék voltak a szerzámái; emezeknél csak meszelővel lehetett az óriási felületeket beborítani s kantákba kellett a festéket hordani. Pedig egyazon embernek piktori öletei valósultak meg itt is, ott is, csak hogy az egyiket Kéméndy Jenő festőművész szignálta, a másíkról pedig minden színházlátogató tudja, hogy Kéméndy Jenőnek, az állami színházak szcenikai főfelügyelőjének tervei.

Még másabb kiadásban is találkozunk vele. Egyszer, 1887-ben, királylátogatás volt Déván. Valami egészen különös díszú diadalívekre volt szükség s a felvonulás és fogadtatás festői elrendezésére, hogy a nap emlékezetessé váljon. Az erre való ember éppen akkor ott volt Déván, egy müncheni művésznövendék, aki történetesen otthon vakációzott: Kéméndy Jenő. Meg is oldotta a problémát úgy, hogy a Vasárnapú Újság külön képek is közölt s öreg dévalak még ma is beszélnek róluk.

Úgyanez a fiatal festő egy szép napon átcsapott olyan területre, amely igazán semmi művészeti vonatkozást sem kínál: biciklikalkatréz-feltalálóvá lett. Neki köszönhető a „darázsfszek-rendszer”, amely lyukas gummiabroncsot jelentett, a ma használatos automatic ösét. Sőt létesült is egy gyár a „rendszer” gazdasági kiaknázására. Szóval Kéméndy odakünn idegenben, technikusnak is mutatkozott.

Hogyan hozható ez a sokféle érték közös nevezőre? Hogyan lehetett egyetlen ember ilyen sokféle?

A magyarázat az, hogy Kéméndy erdélyi ember volt, Szászváros szülötte, Székelyudvarhely és Déva nevelte. Megvolt benne az erdélyi ember találékonyága, leleményessége, kézimunka-bravúrja, technikai megoldásokra való készsége. Már otthon fúró-faragó ügyes gyerek volt. Az iskolai nehézségeket is játszva küzdötte le: emímenter tette le az érettségít Udvarhelyen. Ez után az eredmény után pályaválasztásra került a sor. De a pályaválasztás nem probléma olyasvalaki számára, aki érzi magában az ezermestert. Bármí lesz is a hivatalos minősítése és foglalkozása, úgyis sokfélét fog csinálni s nem kell aggdógni: megél a jég hátán is.

A gyerekeMBER Kéméndy akkor nem gondolt a művészi pályára, hanem ideáljúl fogadta azt az embert, akit diáktapasztalatai alapján akkor a legügyesebb kezűnek ösmert, rajztanárát, Vigh Ferencet.

Felcsapott tehát rajztanárjelöltnek, 1878-ban. Így került Budapestre. S mindjárt az első évben oly ügyesnek vélelmeztek hazahozott rajzait a Nopcsa bárók, hogy München felé ösztökélték. S valóban, 1879-ben már belekerült a neve a müncheni akadémia matrikulájába, ő maga előbb Benczúr, majd felév mulva Seitz osztályába s így dolgozott négy éven át a Nopcsák, utóbb Zselénszky Róbert gróf támogatásával. Nagyon kitűnt az osztályban s két ízben kapott akadémiai kitüntést. A második díjnyertes mű egy kis kompozíció volt, a Tivornya, amely őt aztán bevezette a magyar művészei életbe. Mert ezt a képet 1885-ban kiállította a budapesti Múcsarnokban, ahol megjelent az ő festőpályájának első maccenása is: Károlyi Tibor gróf.

Úgy a Tivornya, mint az utána következő képek bizonyos realisztikus törekvéseket mutatnak, a libretto erős hangsúlyozásával. Látni való volt rajtuk, hogy a fiatal festő elmélyedő gondall keresi a dolgok valóságát, textúra-hűségét. Nem volt hajlandó teóriákat kergetni. Adva volt

JEAN BAPTISTE GREUZE: NŐI FEL.

ORSZ. M. KIB.
KÉPZŐMŰVESZKÉTI
FŐISKOLA

a kosztümösen beállított modell: ezt az adottságot kívánta behatóan vászonra vinni.

Itt Münchenben készült a Szeszélyes nő, amelyet Budapesten is kiállított, a Képzelt beteg, amelyet Zichy János gróf változt magához, az Ügyetlen széptevő, a Vén gavallér, a Dilettáns, a Két naplopó (egy gavallér meg a kutyója), ez a király tulajdonába vándorolt, az Álarcosbál után, a Szomorú búcsú és párja: a Vidám viszontlátás, a Hazafelé (Hübner gyáros tulajdona), amelyeken feltűnő a már említett vonásokon kívül az is, hogy jórészt történelmi időkből, történelmi „jelmezekben” szereplő alakokat mutatnak. Jó út az Opera és a Nemzeti Színház leendő jelmez-tervezője számára.

És csakugyan, alig hogy hazatelepedett a nagy vígan a millenium felé iparkodó Budapestre, ott találjuk a színházak körül, ahol ezermester-tehetsége a díszletfestés, a jelmez-tervezés, a bútor-arrangementek, a világítási hatások stb. stb., szóval az egész színpadi boszorkánykonyha ügyei körül gyorsan érvényesül. Így lett aztán a Nemzeti Színház és az Operaház szcenikai főfelügyelőjévé, számtalan mesteri fogással gyarapítva a színpadi technikát, amelyek egy részéről még kevéssel halála előtt számolt be az Iparművészeti Társulat jubiláris kiállításán. Ám ez nem tartozik a mi szemlélődésünk körébe. Ezen a helyen művészi munkálkodásáról kell számot adnunk s itt segítségünkre jön maga a művész. Egyszer azt a kérdést vetették föl előtte,

hogy mely képeit tartja a legjobbaknak. Ő ezzel a kis lajstrommal válaszolt:

A Tivornya, Ködben, a Képzelt beteg, az Ügyetlen széptevő, a Dilettáns, a Két naplopó, Álarcosbál után, Házi hangverseny, Hazafelé, A könyvtárban, A gyáva, Az alchémista, Az uszorásnál.

Ez a négy utóbbi képe miniatűr-festmény, egy műfaj, amely különösen Amerika felé találta meg útját s amelyet főképpen Budapesten művelt. Elvben nem jelent eltérést Kémény eredeti stílusától. Mert hisz nem lévén elméleti elgondolások embere: a miniatűr nála is nem annyira stílusbeli, mint inkább technikai problémát jelentett. Megoldotta, mint megoldotta azt a sok heterogén egyéb technikai problémát is, amelyek egész életén át foglalkoztatták. Különleges nehézségek legyőzésének vágya hajtotta itt is, akárcsak színpadi újításainál.

De a festéshez az utóbbi években már nem volt elég ideje s elég ereje. Visszavonult a kiállításokról. Utoljára 1920-ban került a nyilvánosság elé néhány képe, az Ernst-Múzeum aukcióján: Az uszorásnál, a Dagály, Mama!, Boszorkányszombat, a három utóbbi utolsó művel közül való, 1920-ban festette azokat. Ecsetjét pihenőre kellett tennie. A két színház temérdek gondot okozott neki, hosszas betegeskedése még többet. Szüneteseitől megváltotta a halál, elragadva körülből egy derék, örökké munkás embert, akiről szeretettel fog megemlékezni mindenki, aki vele valaha érintkezett.

L. K.

MŰVÉSZETI ÉLET

BUDAPEST MŰVÉSZETI VISZONYAI A MULT SZÁZAD 30-AS ÉVEIBEN ÚJABB ADATOK

Budapest művészeti viszonyait teljességükben a 40-es évektől fogva ismerjük. Két gyújtópont köré fonhatjuk a szegényes és gyászszámú sugarakat: az egyik Marastoni akadémiaja, mely 1846-ban létesül, a másik a „műkitételek” rendszeresítése 1841, újabb megállapítások szerint 1834-ben, mikor is a rajziskola növendékeinek évszóró kiállítására a helyi művészek is beküldték képeiket.

A korábbi s kevésbé kiderített esztendőik nem kecsesgetnek nek újabb adattal.

A Pesth-Ofner Vereingte Zeitung hirdeteiből szedtlünk egyet-mást össze az 1828-32-es évfolyamokban, mert a lap törzsrésze ugyan édes-keveset törődik a művészetekkel. Annál dicsőreieesebb az 1833-ban meginduló Honművész, amely kincsesbányája lett a magyar táblabírókor művészeti adatainak.

Ha Marastoni festőiskoláját elfogadjuk akadémianak, akkor az elsőbbség pálmáját el kell vesztenie. Már 1828-ban, tehát 18 évvel előtte volt ugyanis Pesen elődje. *Ladlau* Lénárt, a király-utcai elemi iskola rajztanárja nyitott festő-és szobrász-akadémiát e néven: Schule für Figurenzeichnung und Bildhauerer. Az újsághirdetésben (1828, XI. 1.) e lépést azzal okolja meg, hogy mivel a nyelv és tudomány istápolását már felkarolták más intézmények, az árva művészetet ő veszi gondjába.

Párfogói az Orczyak voltak; nagy, ma is megélvő házukban helyiséget is alakítottak át az akadémia számára, melynek tárgyaló-figurális rajz, arckép, gipsz- és agyagmintázás voltak. Az órákat d. e. $\frac{1}{2}$ 8 — $\frac{1}{2}$ 10., d. u. 2 — 4. tartották; előrehaladottak d. u. 5 — 8. gipszöntvények után is dolgozhattak.

De nemcsak akadémia, kiállítás is volt már korábban. Kazinczy Ferenc írja Szalay Lászlónak 1830 december 3-án: „Lehetetlen az, hogy az Úr a Pesti képkítétel (Ausstellung) darabjait ne láttá volna.” Ezen Kazinczynek Heinrich Thugut festette arcképe is ki volt állítva.

Erre nézve az egykorú lapok azonban cserben hagynak. A hirdetési rovatban bőven találjuk ugyan egyes festők meghívóit, amint a közönséget a lakásukra invitálják. *Wanda* Mihály,

a sokat hányt-vetett színész-piktör Mályás és Beatrix eljegyzését állítja ki rövid időre a Szilváházban. Látható még Zsigmond és Mária is, az első életnagyságban, a második térdkép. (1828, II. 1275.) *Henning* G. F. a Kishíd-utcában vett szálláson mutatja be utazásain készített képeit. Sokat ígérő hirdetését e címmel látja el: „Die Reise im Zimmer”. A Vadászktírben állít ki Gouzlenné, Isabey tanítványa (1828).

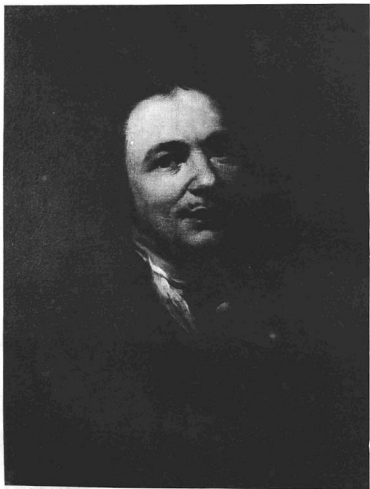
Három üzlet állandóan hirdet festményeket, nemkülönbön keretet, üveget s sok minden mást. A budai Országgház-utcában az üveges volt a képvásár ügyvivője, a Szervita-téren egy Günther nevű festő hirdet mindennemű képet, végül Svoboda a Gizella-téren állt színház épületének reuma ellenes szerein kívül helente felsorol néhány nevezeteseget, akiknek a képmását árusítja. Vásárkor az Úri-utóban is árult egy bőde másolatokat. Mindezek restaurálásra is vállalkoznak.

De már aukciók is előfordulnak. 1809-ben „egy jó izlésű Hazafi” Bécsből 60 képet hoz haza Pestre: Bautz, Aelst, Steenwick, Cornelle, Lav. Fontana, Wouwermann, Wynants, Zampieri, Vernet, Brand, Brill neve fordulnak elő a hirdetésben (Hazai tudósítások I. 37.). A tárgyalt korszak két nevezetesebb aukciójáról adnak számot a hirdetések. 1828-ban egy fogorvos érmeit és dohányszelence-gyűjteményét bocsátja áruba és még abban az évben Balla vármegyei kapitány árverésre bocsátja Bihari János hegédjét. (P. O. Z. 1828, II. 1162.)

A szobrások is igénybe vették a hírlapi reklámot. *Dunaiszky* Lőrinc 1829-ben falargóságokat s kalapások számára fejminálkat ajánl; mintázní is tanír. (I. 363.)

Huber József, derék szobrászunk, akinek működését Schoen Pestbudai Almannachja foglalta legteljesebben össze, nem egyszer megszólal a Pesth-Ofner Zeitung hirdeteiseiben. 1828-ban *Köln* Terézia síremlékének elkészítését jelenti; bárki megtekintheti műtermében, Vasutca 1195, mielött Szabadkára viszik, hol a ferencesek templomában állítják fel. Az emlékmű az élet istennőjét ábrázolja mély gyászban; magas relief. (I. 477.) Huber így írja alá a nevé: „Bildheuer der Historie und Architectur”.

Még az évben újból jelentkezik. Mint írja, műteremkiállításra úgy sikerült, hogy legújabb

KUPETZKY JÁNOS: PÉRFIARCKÉP.

ORSZ. M. KIB.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

művet ismét nyilvánosság elé bocsátja. Ezáltal azonban ki kell fáradozni a budai temetőbe, hol *Fleschner* Fülöp síremlékét már fel is állították. Azt írja róla *Huber*, hogy sikerült e műnél egybeolvasztani ideált, természetet, szenvedélyt, jellegzetességet és tudást. (1828. II. 1465.)

A hirdetésre pár számmal később meglepő felelet érkezik. *Fleschner* Fülöp családja tiltakozik az ellen, hogy a sírhoz közönség csődüljön. A síremléknek nem célja a gyönyörködte-
s, értéke csupán a hozzátartozók számára van. Elégedjék meg a művész ezek tetszésével... (II. 1843.) Dr. CSATKAI ENDRE.

MŰVÉSZET ÉS TERMÉSZET

Az idei párizsi Salón díjazottak kiosztásánál *Delbos* úr, a francia szépművészeti minisztérium államtitkára, nagyérdemű beszédet mondott, melyből közöljük a következőket:

„Önök között gondolatban együtt vagyok azokkal a szerencsésekkel, kik utazási ösztöndíjakat nyerve, elindulhatnak ismeretlen tájakat látni, új fényt és új látományokat. Visszatérve közénk, ismeretlen gazdagsággal terhelten, megjelve oly atmoszférával, melyet fávólí ég alatt fedeztek fel, ezzel azt a közvetlen, konkrét érzést szerzik meg, ami a művésznak a teremtő és újító erőt kölcsonzi, mert a művész ugyan elsősorban önmagából merít, de merít a térből és időből is, új szenciációkat, melyek tehetséget formálnak. Látna különböző klímák alatt a természet jelenségeit, megfigyelve a múltból reánk maradt különböző művészi alkotásokat, ráeszmélünk, hogy a művész elsősorban vizionárius, ki teremt és alakít, semmint másol és utánoz.

Az eredetiség szükséges keresése nem zárja ki, sőt ellenkezőleg erősíti a nagy mesterek hatását és físztelejét. Valóban, a művész első feladata egyesíteni a természettel, meghatva lenni a fölkelő nap édes ragyogásától, egy nyári est égének pathetikus felgyűlésétől, egy hegyes környékének fenségétől, egy szerény asztal csendéletének egyszerű szépségétől.

De bizony vak lenne, ha fel nem ismerné, mily nagy része van a csendéletben annak, amit a mult nagy mestereinek víziói adnak. Nem tudnók némely régi bútor szépségét élvezni, ha *Chardin* azok szépségét oly biztonsággal nem fejezte volna ki; a naplemente ragyogását nem éreznők úgy, ha egy *Poussin*, egy *Claude Lorrain*, egy *Turner* és *Monet* nem lettek volna.

Franciaország égének és Olaszország horizontjainak finomsággal *Corot*-n keresztül élvezzük; a paraszt mozdulatainak egyszerű szépségét *Le Nain* és *Millet*-n át fedezzük fel. A természet jelenségei előtt érteit érzelmességünket a romantika irodalma táplálja; nem kétséges, hogy — tudatosan vagy sem —

kortársaink érzése egy holdtölte előtt, mely annyira más, mint egy XVII. századból való embernek, egy *Rousseau*, egy *Chateaubriand*, egy *Masset* költészetéből táplálkozik. Ilykép vízióinkat a nagy festők víziói formálják, kik oly szépségekre hívták fel figyelmünket, melyeket ő előttük nem láttunk és megajándékozták az emberiséget oly örömmel, melyeket azelőtt senki sem sejtett.

A természet megfigyelése és a remekművek vizsgálata által a felfedezések területe és az emberi alkotás körül van határolva. A mi társadalmunkban, melynek idegei úgy ki vannak feszítve, a megújulás, a teremtés és kutatás óriási vágya nyilatkozik meg minden téren, iparban, kereskedelemben, tudományban; a művészet az a mező, hol a kutatóknak a legaktívabbnak, meg nem szünőnek, és állandónak kell lennie.

A MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZEK EGYLET 1924/25. ÉVI ÉPÍTÉSZETI NAGYPÁLYÁZATA. Az Egylet az építőművészet fejlesztése érdekében évről-évre kiírja az építészeti nagypályázatot, melyet békében az egyleti nagydíjjal (25 db körmőci arany értékű aranyérem) jutalmazott, amibe a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1200 K és utazási ösztöndíj járult. Bár az Egylet az aranyérmet ma természetben kiadni nem képes és az állami ösztöndíj sem éri el a békébéli mértéket, az ez évben kiírt pályázat igen sikeres volt.

A pályázat tárgyának megállapításánál az Egylet műépítési szakosztályát az a gondolat vezette, hogy a Koronázó Főtemplom melletti szabad területnek beépítése — melyen ma a dísztelen barak-iskola áll — oly eszmei megoldást találjon, mely a főtemplom és a Halászbástya kiképzésével összhangban álljon, kiemelve azok művészi szépségét.

A jelenleg csak ideiglenes jelleggel beépített területre Magyarország bírósor hercegprímásának palotáját kellett megtervezni, oly építőművészeti alkotást, mely méltó eme magas közjogi méltóságot betöltő személyiségre.

Nehogy azonban a belső kiképzésből kialakított homlokzatmegoldás a Koronázó Főtemplom és környezetének művészi hatását károsan befolyásolja, már előre kielentette a bírálóbizottság, hogy az alaprajz esetleges hiányosságaitól eltekint, inkább a külső megjelenésre veti a fókust.

A pályázatra nyolc pályamű érkezett be, melyek közül egyet a bírálóbizottság kezdetleges volta miatt kiselejtett. A pályaműnkak közül további két, önmagában vége szép és monumentális, tervet kellett helytelennek nyilvánítani azért, mert hatalmas méreteikkel, a főtemplomot mintegy elnyomnák.

Három pályaműnkak talált végeredményben a bírálóbizottság olyanak, mely a pályá-

MÁNYOKY ADÁM: WERTHERN GYÖRGY VILMOS GRÓF ARCKÉPE.

ORSZ. M. KIR.
KÉPZŐMŰVESÉTI
FŐISKOLA

zat intencióinak teljesen megfelelt és amely tervek szerint felépítendő palota a Szentháromság-tér történelmi levegőjének is megfelelő és amellett méltó háttérét képezné Nagyboldogasszony templomának.

A tiszteletesebb bíráló a nagy díjat *Krauss* Virgil építész „Maecenas” jellegű tervének ítélte oda. Különösen kiemelte a bíráló-bizottság a terv amaz előnyét, hogy a Tárnokutcai sarok leomlásával és irányból lényegesen megnövelte ama távolságot, amelyből a főtemplom gyönyörű tornya látha-óvá lesz.

A Szentháromság-terti homlokzat nemes, a Mária Terézia korából származó palotákra emlékeztető kialakítása a vár történelmi levegőjének a legjobban felel meg anélkül, hogy hatása a templom művészi megjelenését károsan befolyásolná. A Bástya felőli homlokzat alsó nagy tömegével és a felette képzett oszlopcarnokával mintegy folytatását adja a Halászbástya oszlopcarnokainak és támláinak.

Ha nincs is sok remény arra, hogy e palota a közel jövőben felépüljön, a lefolytatott eszméi pályázat eredménye sok értékes gondolatot termelt a főváros ama terének végső kialakításához, amely tér története hazánk történetével annyira összefonrott. M. Gy.

A MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET MŰ- ÉS KÖZÉPÍTÉSI SZAKOSZTÁLYAI széles körben fejtették ki az 1924—25. működési esztendőben — sajnos csak tudományos működést, — a gyakorlati élet terén ez az év sem hozván meg a működési lehetőséget. Alkalmuk és igen sok réteőr idejük is volt a tagoknak ahhoz, hogy úgy művészettörténelmi kérdésekkel, a kevés itt és a külföldön épült nagyobb szerű építtel, valamint egyes, igen időszerű kérdéssel is foglalkozzanak. A szakosztályok 20 ülésén 14 előadást tartottak. Az előadásokat az előbb is említett 3 csoportba sorozhatjuk: A művészettörténelmi csoportba tartozik Alpár Ignác 3 érdekes előadása: Egyiptom, Palesztina és Közép-Syria építészetéről. Foerk Ernő, a törökörök magyar műemlékei alapos ismerője, e kor építészeti emlékeit mutatta be és ismerte. Dr. Lux Kálmán alkalmat talált arra, hogy az általa rekonstruált Szt. Miklós torony ismertetése során kitérjen a régi Buda egyéb építkezéseire is és saját kutatásai alapján a Mátyás korabeli Budáról, még nem egy ismeretlen adatot tudott nyújtani.

Dr. Bierbauer Virgil a klassziciztikus iránynak hazai talajon való kifejlődését, különlegesen nemzeti magyar izület való alkulását bizonyította be. Feszl Frigyes művelő emlékeztel Vámos Ferenc és sajnálattal állapította meg, hogy Feszl Frigyes romantikus építési módjának, melyet előadó törzsökös magyar módnak vall, kevés követője akad. E pontnál akad alkalm a Bierbauernek e két irány között párhuzamot vonni.

Nem szorosan művészettörténeli előadás volt ill. Sorg Antalé, ki délamerikai tartózkodását az ott látott régi és újabb épületek művészi irányának tanulmányozására is felhasználta és ismerte az ott látottakat. Előadása átmenet az előadások 2. csoportjához, a modern épületek ismertetéséhez.

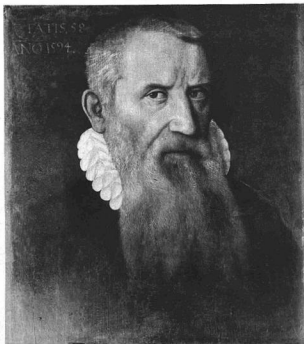
Ebben a csoportban ismerte Nándor Pál talán a hazai legnagyobb, a háború alatt épült szokatlanul nagy terjedelmű, épületcsoportot, a magyaróvári lóporgyárat. Ez épület-tömeg nagy része most sajnós használaton kívül van, eredeti céljától teljesen elvonatott. Örvendetesebb volt Quittner Ervin előadása, melyben az egyre izmosodó fonó- és szövőipar egyes igazán nagyszabású, általa létesített gyárépületeit ismerte.

Torda György, ki jelenleg Franciaország egyik legnagyobb vasbetontervező és kivitelező vállalatánál működik, ismeretét néhány franciaországi épületet, többek között a párizsi úszóstadiont, egy városrész úszódjait és egy léghajócsarnokot.

A lakáskérdés több ülésen foglalkoztatta a szakosztályokat és a kérdésről annak legalaposabb ismerője K. Császár Ferenc tartott magasszínvonalú előadást „A lakáskérdés és a középosztály” címén. Dr. Juba Adolf közegészségügyi főorvos és dr. Melly József főv. fiziológus orvosi szempontból világhívták meg a lakáskérdés megoldásának szükségességét. Rámutattak a szülések és a halandóság arányszámának végtelenül szomorú in pézus való etiológiájára, ez arányszám megjavításának egyik főszabóját az egészség lakások építését jelölve meg. Kállay Géza a fődémszerkezetek teljesen új megoldását, az Unio-födémeket ismerte.

A. Balogh Loránd javaslata kapcsán ideális tervpályázatok kiírását kéri a kormánytól a munka nélkül levő építésszek foglalkoztatására. A pályázatokon sok szakosztályi tag kiváló eredménnyel vett részt és a szakosztályok minden komolyabb pályázathoz bírálatot is küldöttek ki. A szakosztályok maguk is több pályázatot írtak ki, melyek közül egyesek a tagjárak nagy részvétel mellett igen jó eredménnyel végződtek. H. P.

A KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA NYÁRI TANFOLYAMAI. Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola új tanterve nagy súlyt vet arra, hogy növendékei a téli műtermi munka után a nyári hónapokat, tanári felügyelet mellett, művésztelepeken töltsék. E telepek több szabadságot adnak, mint az iskola műtermei és a témákor kibővülése is elősegíti az önállóságra való nevelést. Ezenkívül még más rendelkezések is van e nyári tanfolyamoknak. A Főiskola évről-évre választ tanárokat képesít, akik azután állásba kerülnek az ország minden részébe szétosztódnak. Ezek a fiatal tanárok azonban nemcsak arra

LORENZ STRALICH: FÉRFIARCKÉP.

DRSZ M. KIR.
KÉPZŐMŰVESKÉTI
FŐISKOLA

vannak hivatva, hogy a középiskolában tanítsanak, hanem arra is, hogy úgy az iskolában, mint a társadalomban a magyar képzőművészet iránti való fogékonytságot növeljék. E fiatal rajzitanárok vidéken gyakran olyan környezetbe kerülnek, hogy az élő képzőművészettel minden összeköttetésük megszakad és ez idővel fontos missziójuk teljesítésében hátrányukra lenne. Ezek számára nyári szabadságidejük alatt nyitva vannak ezek a tanfolyamok, hol felrészülhetnek és érdeklődésük, ambíciójuk ébrentartásával új erőt gyűjtenek további feladataikhoz.

A Főiskola e nagyfontosságú intézményére, sajnos, nincs a költségvetésben kellő fedezet. Az állam még a Főiskola rendes téli tanfolyamáról sem tud kellően gondoskodni és az intézet működésének zavartalan menetét eddig is csak áldozatkész műbarátok bőkezűsége tette lehetővé. A nyári tanfolyamokat is a társadalom tartja fenn és ebben igen nagy ér-

deme van több vidéki városnak, azok áldozatkész közönségének.

Ez év nyarán *Glatz Oszkár* főiskolai rektor vezetésével huszonöt növendék *Mohács* város vendégszeretetéi élvezi, hol a növendékek a város vezetőségének és társadalmának lelkes áldozatkésztségéből teljesen ingyen ellátást kapnak. Hasonló kedvezményben részesíti *Rudnay Gyula* tanár tizenöt növendékét *Sármeg*, hol a kezdeményezés érdeme *Darnayé*, az ismert lelkes múzeumigazgatóé. *Rudnay* nyári munkáját azonban kénytelen megosztani, mert *Makó* város is meghívta és lti is tizenöt növendéke élvez teljesen ingyenes ellátást elősorban az alispán, polgármester és *Esperst János*, valamint *Diósy-Szilves* ügyvéd urak áldozatkésztségéből. *Jászapáti* társadalmi *Vágó Pál* festőművésszel az élen vendégül látja *Bosznay István* tanár huszonhét növendékét, kiknek egy kisebb csoportja a nyár közepén *Csurgyóra* fog menni, hogy az ottani meg-

NÉMET RENAISSANCE-PESTŐ (XVI. sz.): NŐI ARCKÉP.

ÖSSZ. M. KIH.
KÉPZŐMŰVÉSZETI
FŐISKOLA

hívásnak is elegendő legyen. A miskolci művésztelepről, melyet *Benkhard* tanár vezet, mult számunkban emlékeztünk meg. E telep tulajdonképpen állami, de fentartásáról felelősségen Miskolc városa és társadalma gondoskodik. Ellentété a *Révész Imre* tanár vezetése alatt levő *kecskeméti* művésztelep, ahol az épületek a város tulajdonában vannak, de fentartásuk az államot terhel, mert sem a város, sem az ottani társadalom ezt nem vállalja. Itt harmincöt növendék és több rajztanár dolgozik. Hely még többnek a számára is lenne, ha az összes épületeket jókarba hozva eredeti rendeltetésükre használhatnák föl.

A Főiskola ezeken kívül az *Epreskerti* telken is, egyrészt a Budapesten maradó növendékek, másrészt a jövő tanévre felvételi vizsgára jelentkezők részére, egész nyáron át munkalehetőséget biztosít, amennyiben műtermet és modellt bocsát rendelkezésükre, a jelentkezők számára megfelelően.

KÖSZEGIEK TÁRSASÁGA. Tizenhét fiatal, a Képzőművészeti Főiskolán végzett tanulmányaikat most befejező festő- és szobrászművész csoportja viseli ezt a nevet. Kőszegen akarnak letelepedni és ismerve e város kedves, régies hangulatát, gyönyörű környékét, művelt közönségét, művésztelep számára alkalmasabb helyet keveset is találhattak volna. E telep célja alkalmat adni az öndílló művészi munkára és a hely elmélyedésre alkalmas csendje és nyugalma a művészi egyéniség kialakulására kedvezőnek is ígérkezik. Sok reménnyel nézhetünk e fiatalok jövője elé, hisz valamennyit ismerjük a Szinyei-Társaság pályázatairól, hol erős versenyben tünt fel a tehetségük.

A közelmúltban a fiatal művészek inkább a művészi centrumokban próbáltak elhelyezkedni és jobbra belekapcsolódtak a már meglévő alakulásokba. Ez a processzus, ha csak nem erős egyéniségről volt szó, maga

után vonta az alkalmazkodást, az etanulást, ami az individuális fejlődést nagyon megnehezítette. A „Közsegiek Társasága” ezzel szemben egészséges kezdeményezésnek látszik, amikor a fiatalok a bennük levő friss értékek védelmére és kifejtésére tömörülnek. Sokban hasonlít szervezkedésük a nagybányaiskééhoz, kívánjuk, hogy az eredmény igazolja az ő és a mi várakozásunkat.

A tervet megértéssel karolta fel Közsegiek társadalmi *Jambries Lajos* polgármesterrel az élet. Áldozatkészségüknek köszönhető, hogy az meg is valósult. A város a nyár folyamára hat művészekkel teljesen ingyenes ellátást biztosított, gondoskodott műteremről és mindent megtesz, hogy az egyelőre az idei nyár folyamán működő művésztelep állandó jelleggel öltözzön és tagjai ott végleg letelepedhessenek. E társaság kétségkívül élénkséget fog belevinni Közsegiek kulturális életébe. Zenei és irodalmi osztálya is van, melyeknek fiatal zenészek és írók a tagjai. A zeneinek vezetője *Zathureczky Ede*, a irodalmi *Németh József*, míg az összes szervezési munkát *Jánosa Lajos* és *Szilás Zoltán* festőművészek végzik. Felolvasásokat, hangversenyeket fognak rendezni, melyeknek jóvedelmét a művésztelep javára fordítják. Nyári munkájukról beszámoló kiállításuk ősszel lesz Közsegien és Szombat helyen. Több dunántúli várostól kaptak még meghívást és valószínű, hogy télen Budapesten is bemutatkoznak.

A MŰZEUMBARÁTOK EGYESÜLETE, melynek működését a világháborút követő gazdasági válság súlyosan megbénította, most jelt adta annak, hogy létezik és lelkes tagjaitól új életre való ébresztését várja. Az egyesület ugyanis az Iparművészeti Múzeum gyűjteménye számára egy XVII. századi női ezüst-övet vásárolt, mely erdélyi ötvöségünknek művészi és technikai tekintetben egyaránt magas szintűről tanusodik. Ezt a darabot, mely a Louis XIV. stílus-ornamentikáját tünteti fel, különösen festett zománcú, igen finom díszítéssel teszi értékessé.

AZ ORSZ. M. IPARMŰVÉSZETI MUZEUM újabban két jelentékeny darabbal gazdagította gyűjteményeit. Ezeknek egyike az olasz majolikaművészet kitűnő emléke, egy XVI. századi urbinói korsó, alakos díszítéssel, mely az elafje majolikák közt a legjobb minőséget képviseli; másika magyar ötvösünk, egy XVII. századi, beszercebányai ezüstkupa, szépen trébelt bibliai jelenetekkel.

A „MAGYAR RÉZKARCOLÓMŰVÉSZEK EGYESÜLETE” az ősz folyamán Clevelandban rendez nagyszabású grafikai kiállítást, amelynek válogatott anyaga már oda is érkezett. Az anyag a clevelandi kiállítás után vándorútra megy több nagy amerikai városba.

Ugyancsak ősszel rendez az egyesület Stockholmban és Göteborgban kiállítást, amely hazánk jelel grafikai művészetét méltóan fogja képviselni.

Kiállításban van egy amsterdami kiállítás, amelynek részleteit szeptemberben fogják megállapítani.

A külföldi kiállításokkal párhuzamosan a hazai közönségnek is bemutatja az egyesület a magyar grafika legjobb termékeit és a Nemzeti Szalonban rendez a tél folyamán nagyszabású kiállítást, amelyen a legjobb munkái lesznek láthatók.

Mindaz azt mutatja, hogy az egyesület élénk és hiszsiük, eredményes tevékenységet fejt ki úgy a külföldön, mint az ország határain belül.

CONRAD GYULA.

MŰVÉSZETÜNK A KÜLFÖLDÖN

BERLIN. Az idei nagy berlini tárlat keretén belül rendezett magyar kiállítást a salit igen rokonszenvesen fogadta. A magyar anyag két teremben van elhelyezve és 27 festőművész 70 képpel mutatkozik be. Bemutató a kiállítást ismertető közleményekből egynehányat:

KREUZ-ZEITUNG. W. v. K. jelzésű cikk: „Ha a kiállítás elnöke, Langhammer Károly megnyitó beszédében a művészetet egy nép lelkiélete jellegzetes tükrének mondja, úgy e kiállításra vonatkozólag iökeleletesen igazza van, mert ebben a magyar élet és a magyar táj jellegzetes tükröződése nyilatkozik meg. Mühelyt a termékebe lépünk, feltűnik a képek erőteljes színessége, az előadás bizonyos pompája és műgyezésű komolysága, mind a magyarság alapvető jellemvonása. Az a túlzó irány, mely orosz hatásra ott is fellépette felet, itt nincs képviselve, inkább a francia impresszionizmus hatása érzik, így *Kosztá József*, ami azonban nem árt meg e nagylehetségű festőnek, ki tájképeiben adja művészele legjavát, annál is inkább, mert meggyőző arról, hogy meg fogja magát találni. Színeinek mélysege, fényerejük, ecsetvezetésének temperamentumos volta, mindez egy nagyszerű harmóniába ölvad: egy nagy egyenséget ösmerünk meg.

Mellette Hatvány és Magyar-Mannheimer ragadnak meg leginkább. *Hatványtól*, ki már máskor is kiállított Berlinben, szép napos kertrészleteket látunk, melyek Liebermannra emlékeztetnek, mindenki erős természet iránti érzésre mutat. *Magyar-Mannheimer* sokoldalú: egy pompás (Münchenre emlékeztető) asszonyfejet hoz: „Eilhervédő szépség” címmel és igen elevenen alakított olasz tájakat, melyek másik erősebb enjét mutatják. Finom érzésű festő szentibilis technikával *Czenez János*; „Fürdő után” című képe az egész kiállítás legjobb darabjai közé tartozik. Más benyomást hagy hátra *Glatz Oszkár* bizony

odatett Vadorzója, melyben modern kifejező eszköz egyesül jó hagyományos iskolával. A cikk elismerőleg említi Nadler, Szlányi, Sárkány, Frank, Boruth, Gy. Sándor és Kató Kálmán műveit. Egyáltalán nagyon magas színvonalat állapít meg.

KÖLNISCHÉ ZEITUNG konstatálja, hogy a kiállításon sok az új név. A túlzó irányok nincsenek képviselve, de más európai hatások, francia, spanyol, sok német befolyás is érezhető a műveken. Ez azonban nem gátolja meg azt, hogy egynehány festő tehetségét elismerjük, ki kell emelni, hogy néhány virtuózán festett darab is látható. A magyarok minden időben jó koloristák voltak, országuk friss és ellentétekben gazdag természetének tulajdonítható, hogy művészeik az érteletes, fény- és árnyban élesen elváló színeket szeretik.

Elsősorban *Kosztát* dicséri, akinek színes realizmusát Goya befolyásolhatta. *Utána Hatvany* említi, mint aki külföldön is ösmert mesier. Hidegebb fényben fest, mint Koszta, nem is oly erőteljesen, de biztos érzékenységgel, mely a nagyvárosi kultúra hatására vált. Ifyenfajta műve az Üllő lány, a Rabszolganő és női arcképe. Az első kép a kiállítás legjobb műve. *Magyar-Mannheimer* ösmert tájképeit nem mindenki szeretheti, érzik rajtuk a francia hatás is, azonban egy olyan kép, minő az olasz ősz nap és Carmela kétségkívül kiváló művek. Dicséri még Frank Frigyes és Kunfy Lajos műveit.

DER TAG megállapítja, hogy ámbár a túlzó irányzatok a magyar csoportban nem láthatók, a kiállítás mégsem tesz divatjámúlt benyomást. Az egészséges magyar típus jellemző alakjai láthatók némely képen a még inkább a mély színekkel és melegséggel lüldökölő erdei, hegy- és kerli tájak. A cikk *Hatvany* Ferenc báró, *Magyar-Mannheimer* Gusztáv, *Kosztá* József művészetét emeli ki s mellettük *Nádler* Róbert, *Déry* Béla és *Lohwag* Ernesztint említi.

BERLINER BÖRSEN-ZEITUNG-ba *Friedrich Pál* ír kritikát: A két teremben sok érdekeseit lát, ha az összbenyomás nem is lenyűgöző. Az idők és a borzalmas szegénybenke minden leigázott nép virágzó rétegeire ráncszednek. *Kosztá*, *Hatvany* és *Magyar-Mannheimer* emeli ki. Mind a három kimondottan egyéni tehetség. *Hatvany* a legelegánsabb köztük, ügyes, realista, aki egy zöld bársonyszék fényét, mint egy fiatal lány virágzó húsát egyazon mesterien és megkapóan tudja megfesteni. *Kosztá* mélyebb, kissé keresi is a fényellentéteket. Látatása és erősen megvilágított tanulmányfeje tele nagy értékekkel. Festőileg legerősebbnek hat *Magyar-Mannheimer*, főleg a zóldet és kéket nagy természet-érzékkel kereső olasz tájában. Telve sok kolorisztikus bájjal. Dicsérőleg említi *Kövesdyt*, *Kukánt*, *Czenczet*, *Nadlert*, *Frank* Frigyeset,

Déryt, *Lakatos* Artúrt és *Glatz* Oszkár *Vadorzóját*. Általában erősen realista, gyökerét eresztett földszagú művészetnek nevezi a kiállításon látható műveket.

A VOSSISCHE ZEITUNG-ban *Max Osborn* ezeket írja: „A két magyar terem nem hoz rendszeres átnézést... De gondosan válogatott az anyaga. Kellemes benyomást nyertünk a jó iskolázottságról és a biztos, kézművesen megerősített valóságművészetéről, melyet Magyarországon gyakorolnak. Amellett a festői előadásnak erőteljes kezelése kedvelt ott, ami egy olyan földön, hol sok a nap és mely oly gazdag vidám színekben, tulajdonképp felüdö. A tarka népi életnek és fénytől átitatott parasztházaknak ábrázolásával, minő a nemrég elhalt és nálunk jól ismert *Paczka* csinált, alig találkozunk. Csak *Lohwag* Ernesztin egy képe emlékeztet erre. Főleg *Kosztá* József gyűjtémenye lép itt előtérbe, ki tájképrészleteket, jellemző alakokat és csendéleteket igen szolid technikával fest. Sőtét alapból erős hatással finoman lehangolt színeket ragyogtat fel. A látó egybeolvadások, melyek a részleteket összefoglalják, behelzőlő érteki hangokat keltenek. Egy rózsacsendélelétl *Ury* művének hasonló lírai egybecsengéseire gondolunk. Egy sorozat képpel jelenik meg br. *Hatvany* Ferenc. Különbösen megragadók a kertészletek az ágak közt árszűrölő fényeségekkel. Mellette látunk izlésesen rendezett interieuröket, szeretettel kidolgozott aktöket és néhány arcképet, melyek közül egy fiatal leány alakja, világosbolyaszínű blízban, a színes megjelenítés gyöngédségével egy darab kiváló festészet. *Magyar-Mannheimer* Gusztáv is egész sorozatra való képet küldött, magyar, dalmát és főleg olasz tájakat lefokozott gobelin-módban, mi a színes megjelenést szomorúan letompítja. Egy felhős egü észak-olaszországi táj szabadabb festői felfogásá- val ragad meg.

Ezek után dicsérettel említi *Déry* Béla, *Szlányi* Lajos és különösen *Bathány* Gyula gróf vízlünnepélyét.

KÉT FIATAL MAGYAR FESTŐ KIÁLLÍTÁSA PÁRIZSBAN. A párizsi Galerie du Zodiaque-ban egymásután két fiatal magyar festő rendezett ódaként készült munkáiból kiállítást. A sorrend szerint első *Varga* Albert június 30—július 13 között mutatta be festményeit és rajzait; jobbra párizsi és környékbeli tájrészleteket, aktöket és arcképeket, összesen 80 darabot. Két nappal kiállításának bezáródása után ugyanott megnyílt *Goebel* Jenőnek kiállítása. Szintén ötven számot ölelt fel gyűjtémenye, tárgyra *Vargához* hasonlókat. Megjegyezzük, hogy mind a két fiatal művész Réti István tanítványa s közülök *Goebel* már lithon ísbb ízben feltűnt sokat ígérő tehetségével; egyebek közt a Szinyei-Merse Pál Társaság is díjjal tüntette ki.

P. DÁBIS RÓZSI: ZSUZSÁNNA.

ONKZ. M. KIB.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

SZOLNOKI CZINÓBER MIKLÓS: GOLGOTHA.

BRENNER NÁNDOR: GOLGOTHA.

MŰVÉSZETI IRODALOM

A PHOENIX-MADÁR. A nagy orosz katasztrófa egy időre elnémította az orosz tehetségeket, akik pár éven keresztül csak gondolatban alkothatták meg művészi álmaikat. A bolsevizmus első éveit elpusztították a műpártoló közönséget és a művészeket, még sokan azok közül is, akik bele tudtak volna illeszkedni az új társadalmi „rend”-be, vándorbotot vettek kezükbe és a Nyugat nagy metropolisaiban próbáltak új életet. Oroszország legnagyobb színészeti színtársulatba verődve, mint a régi vándorszínészek, városról-városra járnak és utólráhatatlanul tökéletes színjátékukkal élik ámulatba Európát: a Kék Madár kabaré-társulat mindentől a legnagyobb diadalokat aratja, a régi cári balett csodálatos balerinái Európa különböző nagy operáinál és kisebb színházainál helyezkedtek el, festők és szobrászok nagy része szerette bolyong, igaz, hívó orosz lélekkel bízva a művészet nagy feltámadásában.

Az a Berlinben megjelenő orosz művészeti folyóirat, amely *Zsar Prica* néven 1921-ben indult meg, e várva-várt feltámadás szimbóluma. A *Zsar Prica* az orosz népmesék csodás madara, ugyanaz, ami a régi népek hitében a phoenix-madár, amely aggszáj korán elégeti magát és — hamvaiból új életre kel. És a *Zsar Prica* igazolja az orosz művészet megifjodását és megerősödését, mert ez a folyóirat hadat üzen az elmúlt évtizedek művészeti cinizmusának, annak a nyegleségnek, amely a színpadokon a hanyag beszédben, az alkotó művészetekben pedig a pongyoltság kultuszában nyilvánult meg. Hadat üzen a művészeti idealizmus tagadásának.

A *Zsar Prica* (szerkeszti Alexander Kogan) a külföldre szorult orosz festők, szobrászok és színészek folyóirata. Valami különös ihlet szállja meg az embert, amint lapozni kezd gyönyörű, színes illusztrációi között. Ezek a művészek, akik ezt a folyóiratot szerkesztik, akiknek képeit reprodukálva benne találjuk, szent fanatizmussal hisznek a művészetben. Egészségesek, erőteljesek és fejlődésképesek, visszamentek hangulatát, színeikért a legősbibbi forráshoz: a népmeséhez. Valahogy úgy érzi az ember, hogy még a legmodernebb orosz kubistákat és futuristákat is *Bilibin*-nek, a nagy meseillusztrátornak az izlése

hatotta át. De amikor a *Zsar Prica* a művészeti idealizmus tagadásának hadat üzent, nem tért vissza az akadémikus irányhoz, hanem új utat tört. A művészetek hivatása az illuziókeltés és ezt az illuziót az orosz művészek gondosan megválasztott témáikkal, eleven, sokszor sikkoló színekkel érik el. A népi romanika nem ismer leomplottságot, a nép egészséges fantáziája színes és szélsőségeket kereső: vagy vakítóan ragyogó, vagy betegesen sötét, vagy gút a nap, vagy komor, áthatolhatatlan az éjszaka, mely rémekkel van tele. Ez a korszak, amely a *Zsar Prica*-ban eddig megjelent és talán még sokáig megjelenendő művészi alkotásokat egybefoglalja, külön művészeti korszak, amellyel a műtörténetek önálló fejezetekben fognak foglalkozni.

A *Zsar Prica* az élő művészek alkotásain kívül régi orosz metszeteket és képeket is közöl. A legjobb orosz írók és költők novellái és verseit adja ki, gyönyörű tipografiai kiállításban. Valami nagy megújulás, művészeti feltámadás érzik ki az egész folyóiratból, valami hallatlanul nagy öntudat, valami csodálatos bizalom a művészet jövőjében, szent idealizmus az emberiség megváltásában. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

A NÉMET MŰVÉSZETTÖRTÉNETI FOLYÓIRATOKBÓL. Tagadhatatlan tény, hogy a német művészettörténeli irodalomban mind fokozottabb arányban foglalnak teret azok a munkák, melyek a sajátosan német szellem, az őseredő germániség művészi megnyilatkozásaival foglalkoznak. Míg egy évtizeddel ezelőtt a német művészettörténetészek érdeklődése egyenletesen oszlott meg a legkülönbözőbb korszakok és fajok között, sőt az ő munkakörük volt a leguniverzálisabb, olyannyira, hogy e tudomány csaknem minden területén áttörő és alapvető tevékenységet fejtettek ki, ma már önkéntelenül is követik a francia példát a *figyelmük elsősorban a nemzeti mű felé irányul. A megpróbáltatások éveiben újra meg újra az igazi nemzeti értékek vázra. Benső erő és férfiaság: Dürer művészetéről szólva e két főtulajdonságot emelte ki Goethe. És mennyire ez a lényege minden német, minden germán művészetnek! Midőn az utóbbi időben a német*

művészettudomány ismét határozottan mutat rá e nagy nemzeti értékekre, teszi ezt nem a multakon elmerengő, passzív rezignációval, hanem azzal a fellett szándékkal, hogy a jelen számára az önmagáraismerés nagy erőforrásait tárja fel.

Most csak két előkelő tudományos folyóirat, a *Zeitschrift für Bildende Kunst* és a porosz állami műgyűjtemények évkönyvének néhány kiemelkedőbb cikkére akarjuk felhívni a figyelmet. Valamennyi a folyó évről első felében jelent meg.

Dürerenek az 1500-as évből keltezett, hideg ünnepegyességű önarcképe a müncheni képtárban, már eddig is kérdések egész sorát keltette. Főleg a képek több körülményből tőlkorainak látszó datálása adott alkalmat vitákra. *Hans Curjel*, Hans Baldung Grien monografusa, a *Zeitschrift für Bildende Kunst* 1925—26. évi első füzetében közzétett tanulmányában az 1500-as dátum hitelessége mellett száll síkra. Nézete szerint legalább a festmény nagy egésze csakugyan ebben az évben keletkezett, csakhogy később, idősebb korában a művész főleg az arcrészeket jelentékenyen átoldozta. Ekkor nyerte a festmény az eszményítő fellogásnak ama jegyeit, melyek révén oly közel rokonságot mutat a Krisztus-ideál protestáns megfogalmazásával.

Ugyanebben a füzetben *Hans Posse* ismerteti a vezetéke alatt álló drezdai képtár egyik új szerzeményét, Johann Lias (Jan Lys) festményét: Herkules a választásnál. Jellemző alkotása ennek a végtelék közötti hányódó művészegyérségnek, mely olasz iskolázottságából oly mohón lta fel a Délnek meleg érzékiségét, lényegében azonban megtartotta az északi, erősebb természetet.

Fontos eredményt hoz *Walter Hugelshofer* cikke. Megállapítása szerint a számos munkájáról ismert „Messkirchi mester” Marx Weiss württembergi festővel azonos. A megállapítás kiindulópontjával a mester egyik Louvre-beli festményének és Zürichben lévő üvegfestménytervének szignatúrája szolgált. Marx Weiss 1500 körül született, valószínűleg Württemberg nyugati részében. Nürdingenben Schüaefeinnél tanult, majd szűkebb hazájában, a Boden-tó körül működött. Nagy és kiterjedt tevékenység után halt meg 1580-ban.

A *Jahrbuch der preussischen Kunstsammlungen* ez évi első füzetében *Jean Louis Sponcel* folytatja *Pfötner*-tanulmányait, melyek rövid időn belül könyv alakban is megjelennek. A második füzetben *Paul Kirm* cikke a német renaissance képté teszi teljesebbé, midőn közli a Dürerrel is szorosabb kapcsolatban állott olasz festőnek, *Jacopo de' Barbarinak* Bölcös Frigyes szász választófejedelemhez intézett emlékiratát. A humanista szellem és a művészi öntudat megnövekedésének tünete, hogy ez az emlékirat a művészet tudományos jellege mellett érvel és kívánja a festészet felvetését az „artes liberales” közé.

Elfried Bock egy eddig félreismert Grünwald-rajzot ismertet s abban, egy ószszakállas férfi profilba állított, grandiózus mellképében, feltételeken *Guido Guersinek*, az isenheimi oltar donátorának vonásait látja.

Magyar vonatkozású kitérésénél fogva közelről érdekel minket *Ludwig Burchard* cikke: *Zwei Papsbildnisse Tizians*. (Jbuch d. pr. Katsamm. 1925. II. füz.) Megbeszéli a Történelmi Képcsarnoknak Szolimán szulánt ábrázoló arcképt (Takács: *Katalogus 89.*), melyet 1891-ben mint Tiziano művét szereztek meg. Bár a szerző nem autopszia, hanem csak fénykép alapján ítélt, nem tartja kizártnak, hogy a *budapesti festményben csakugyan Tiziano kései műve* vagy annak hí másolata maradt ránk. P.

ALLGEMEINES LEXIKON DER BILDENDEN KÜNSTLER VON DER ANTIKE BIS ZUR GEGENWART. Ennek a nagyarányú, *Thieme* és *Becker* által alapított művészlexikonnak most jelent meg a 18. kötet, amely a *Hubatsch* és *Ingouf* közé eső címszókat foglalja magában. A mű most *Seemann* kiadásában, *Hans Vollmer* szerkesztésében, Lipcseben jelenik meg, mintegy *négyszáz* szakember közreműködésével és kiterjed minden időkre és minden nép művészeire. Nevezetesen feldolgozásra kerülnek benne — ami más hasonló vállalatoknál hiányzik — a kínai, japáni, perzsa, indiai stb. művészek adatai is. Az előtínik felkötő új kötet méltó párja az eddigiéknak: hangsúlyszorgalommal van itt egybeahordva minden fontos adat s minden cikk végén oly, lehetőleg kimerítő, bibliográfia van, amely lehetővé teszi, hogy a kutató megtalálja az utat a részletesebb irodalomhoz is. Minket e nagy nemzetközi jelentőségű mű azért is érdekel, mert benne először kapott megfelelő helyet a mi művésztünk is, amelynek anyagát *Lyka Károly* dolgozta fel. A nagy lexikonról kötetek mindegyike 600 oldalas: egész könyvtár pótol tehát s végre megvalósítja oly sok abba-hagyott művészlexikon szerkesztőinek vágyát: megközelítően teljes. Ez éppen nem könnyű feladat, mert egyrészt be kellett itt számolni a multa vonatkozó kutatások legújabb fázisairól, másrészt a világ minden részében elszaporodott kiállítások résztvevőit sem könnyű számon tartani, életrajzi adataikat egybegyűjteni. Az óriási arányú vállalkozás csak azért sikerülhetett, mert valóban szükség volt rá a múzeumokban, a gyűjtők könyvtárában, a közkönyvtárakban egyaránt.

BÉCSI MŰZELMUKATALOGUSOK

I. GALERIE DES XIX. JAHRHUNDERTS

A bécsi múzeumok a Hans Tietze által kidolgozott nagyszabású fejlesztési program alapján jelentős átalakuláson mentek át. Tietze programjának ismertetése kívül esik e sorok

feladatán, most egyszerűen ismertetni akarjuk a Belvedere felső részében felállított és az elmúlt 1924. évben megnyitott modern múzeumot, mely a XX. század galériája címét viseli, de lényegében a XIX. századi osztrák művészet egybefoglalása. A szigorúan megrostált anyagot a Művészettörténeti Múzeum modern osztálya, az osztrák állami galéria szerzeményei szolgáltatják a kiegészítettek azt az akadémiai képtár és az Albertina néhány kiválóan fontos letételével.

Az 1720—22. években Johann Lucas von Hildebrandt építette épület, Savoyai Jenő herceg híres nyárkastélya, két emeletét foglalja el a gyűjtemény, melynek előtünk fekvő katalógusa az egész kiállított anyagot ábcé-rendben, minden képet és szobrot reprodukálva sorolja fel.

Magyar szemmel nézve először is azt állapíthatjuk meg, hogy csak egyetlen magyar festő műve, Markó Károlyé szerepel a kiállításkénti anyagban. Ha a múzeum kizárólag az osztrák művészetet ölelné fel, nem lehetne ez ellen észrevételünk, — de a múzeum nem kizárólag osztrák művészetet mutat be, franciákat és németeket is felül és van cseh és lengyel festője is, miért oly szegény tehát magyar művészekben? Ha a múzeumnak az a célja, kimutatni az osztrák művészet szerepét a XIX. század művészetében s e célból felülről azok művészetét, akik az osztrákokra hatottak és kikre az osztrákok hatottak — a magyar művészet bekapcsolása elől el nem zárkoznak. Mindkét szempontból be kell mutatni magyar művészeket. Az első esetben: *Munkácsyt*, ki nem egy német és osztrák festőt befolyásolt, azután *Paul* Lászlót, ki egész sor osztrák festőre hatott (Jettel, Ribarz, Russ), *Mészöly* Gézá, kinek hasonlóképp nagy viszhangja volt az osztrákok között. *Lotz* és *Thán* bemutatása a Rahl-iskolával való kapcsolatuk miatt elengedhetetlen. Másoldalt, az osztrák művészet jó sokáig erős hatást gyakorolt a magyar művészekre, *Zichy* egyenesen Waldmüller-tanítvány, *Boros* is a bécsi genre képviselője, *Rahl* pedig Munkácsy, *Lotz* és *Thán* mestere, stb. Messze vezetne ennek a részletes kifejtése, pedig igen tanulságos lenne az osztrák művészetudomány szempontjából is. Most egyszerűen konstátáljuk, hogy a katalógus szerint minderről a múzeumban szó sincs.

Most pedig áttérünk egyes megjegyzésekre. Az *Al-*ok nagyon sokat foglalkoztak pesti látképekkel, ezek közül nem találunk egyet sem. *Amerlingnek* Alconière-ről készített arcképében, aki a katalógus szákszavú megállapítása szerint a luccai (helyesebben a pármái) herceg udvari festője volt, senki se sejtene, hogy magyar festőt ábrázol, aki sokáig Pápan és Pesten élt és dolgozott. *Tina Blaus* sokáig dolgozott Szolnokon, magyar tárgyú képe ellenben nincs a múzeumban. Ha *J. D. Böhmöt*, ki pedig a Szepességből való, osztrák művésznék veszik, még

megértjük, hiszen egész életét Bécsben élte le. De legalább magyar tárgyú osztrák képeket a galériában csak a következőket találunk: *Gauermann* vízfestményét; Lovakat itató magyar parasztok (155. sz.), egy 1837-ben festett kép tanulmánya, *Pettenkofer* tizenkétmagyartárgyú művét. *Cigányok*, betyárok, paszta, — ez volt az osztrák művészek túlnyomó többségének szemében az egész magyar kultúra, még a XIX. században is. A magyar művészek a bécsi művészi kultúrát sokáig jól felhasználták, *Amerling*, *Waldmüller* és *Rahl* a magyar művészek egész sorára mély hatást gyakoroltak s ezt hálálisan el is ismerjük. Az osztrák művészet megismerése tehát — éppen azért a magyar műtörténet szempontjából is — lényeges feltétel a magyar művészettörténet számára s így az új múzeum jelentőségét kötelességünk elismerni és méltányolni. Csakhogy, mint láttuk, a múzeum erősen fejlettsére és kiépítésre szorult, az új vásárlások azt igazolják, hogy a múzeum vezetősége, a kitűnő Haberditzl tudatlában is van ennek. Kívánatos lenne, hogy ez a kiépítés figyelembe vegye az osztrák műtörténet egész körét s így ne csak azokat az idegen mestereket, akik általános fejlődéstörténeti szempontból fontosak, hanem elsősorban azokat, akik az osztrák művészet szempontjából azok, tehát a magyar művészi kapcsolatokat is figyelembe veendő.

(I. b.)

E. M. GODENNE: MIKLÓS HORN-
NYÁNSZKY, UN PEINTRE HONGROIS.
Anvers. Vie Artistique-kiad. 1928. Egy antwerpeni művészeti újság, a Vie Artistique külön lenyomatban adta ki szerkesztőjének Hornyánszky Miklósról írott — öt képpel illusztrált — cikket, melyhez mellékelve van a belga lapoknak, a Le Théâtre, Neptune, Metropole, Matin, Gazette de Charleroi s a Vie Artistique 1924. évfolyamában megjelent kritikái. A fiatal művész felfogását élénken jellemzi Godenne tanulmánya. Megtudjuk, hogy Hornyánszky szerint a képek gondolatberezítők kell lenni, komolyak, melynek Legjobban közelíti ezt meg „Köszörűs” című képe, melynek alakjai az élet nyomorát tükrözik. „A sirató asszonyok” című művén a sírnál éjjel-nappal síró asszonyok tört zokogása az emberiség fájdalomát szimbollizálja. Ilyenfajta műveit gondolateltű eretükért dicséri. Hasonlóképp elismeréssel szól emberi jellemet ábrázoló arcképfestészetéről is. Nagy elismeréssel szól Hornyánszky művészetéről a többi belga lap is.

A művész jelenleg Angliában tartózkodik, ahol Mrs. Pacchiri (Arányi Adél hegedűművész), Miss Miriam Rothschild képmását és nemzetünk nemes barátnőnek, Lord Newtonnak portráját készítette és ahol Ashtonban, a Rothschildok birtokán a család leendő fejt, a fiatal Victor Rothschildot fogja lefesteni.

JAMBOREE. 1924. 10—24. Aug. Kopenhagen. Bleistift- u. farbigc Pastellzeichnungen von Ludwig Márton. 1925. Leipzig, Offset-Verlag. 68. l. — A tavalyi nagy nemzetközi cserkészversenynek állított művészi emléket Márton Lajos budapesti festőművész és rajztanár, aki maga is résztvevő tanítványaiával a versenyen. Ennek érdekes jeleneteit, a résztvevő sokféle nemzet és emberfaj jellemző típusait részint ceruzarajzokban, részint színes krétával rögzítette meg s ezeket kiválóan sokszorosította a fentnevezett kiadócégg. Mivel a szöveg egészen rövid s szinte mellékes, a rajzok megértése pedig nincs nyelvhez kötve, remélhető, hogy ez a díszes album távoli országokba is elviszi a magyar művész munkáit. A rajzok stílusosan illeszkednek a ceruza anyagi sajátosságaihoz, vázlatosságuk pedig fokozza érdekességüket.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. A M. Nemzeti Múzeum Orsz. Széchenyi Könyvtárának Közlönye. Új folyam. XXXI. k. 1—4. füz. 1924. Hóman Bálint: *Apponyi Sándor*. Megemlékezés a magyar bibliophiliek fejedelmének nyolcvanadik születésnapjáról és nemes elhatározásáról, mellyel páratlan gyűjteményt, a Bibliotheca Apponyiandát a M. N. Múzeumnak adományozta. A cikk után az ajándékozási okirat, valamint a gr. Apponyi Sándor Magyar Könyvtáráról a nemzetgyűlés elé terjesztett törvényjavaslat szövege következik. — Hoffmann Edith: *Christophoro Persona Agathias-fordításának néhány példányáról*. (Négy hasonmásal.) A szerző hat példányát tárgyalja Agathias De Bello Gothorum c. művének, mi Christophoro Persona, a római humanista, fordított görögből latinra. E hat példány művészi díszítés tekintetében két, egymástól eltűtő típust mutat. Az első típushoz az a három kódex tartozik, melyet a fordító *Beatrix királynénak*, Medici Lorenzónak és IV. Sixtus pápának ajánlott. Ezek mindkét címlapján tarka virágdíszs látható s valamennyi azon egy művész munkája. A többi három példány a másik típusra való s fehér írdafonattal van díszítve. Egyikük *Mátyás királynak*, a másik Ferdinánd nápolyi királynak van ajánlva, a harmadik befejezetlen, erről tehát nem állapítható meg, kinek volt szánva; talán Lodovico Sforzának. Mind a hat kódex művészi díszítése jellegzetesen nápolyi, úgyszintén nápolyi duktusra vall írásuk is. A Medici-példányban a másoló is meg van nevezve: Clemens Salernitanus, ki a nyolcvanas években kimutatható Nápolyban. A kéziratok keletkezési idejét illetőleg a szerző valószínűségi okok alapján arra következtet, hogy ez az 1483—1484 közé eső időre tehető. — Gulyás Pál: *A könyvsors Magyarországon a legrégibb időktől napjainkig*. (Harmadik befejező közlemény.) Ismerteti a tudományos könyvtárak keletkezését és fejlődését a XVIII. század vége óta, majd a közművelődési és népkönyv-

írák ügyének fejlődését a múlt század közepétől fogva. Tárgyalja a könyvtárak elhelyezését és felszerelését, állományát és gyarapodását, könyvanyaguk könyvtári feldolgozását, kezelésüket és használatukat. Végül szemléltet fontosabb magánkönyvtáraink a XVIII. sz. utolsó harmadától kezdve V. gr. Teleki Sámuel kancellártól ma is élő legnevezetesebb bibliophiljainkig. A tanulmány határjelzővé lett 1920. év a trianoni béke időpontja, melynek rendelkezése értelmében 603 tudományos könyvtár, együttesen 5,243,997 kötettel, vált le az ország testéről. — Madzsar Imre: *A korszadonoki legendakézirat*. A párisi Bibliothéque Mazarine ms. 1733 jelzésű kéziratának magyar szentek legendáit tartalmazó részéről megállapítja, hogy magyar ősnymutatónyólvól (*Legendae sanctorum regni Hungariae etc.*) készült másolat, minek legendáink szövegkritikája szempontjából értéke nincs, legfeljebb valami érdekesebb kapcsolat emlékkét érzé hozánk és a brabanti kolostor között. — Révész Tivadar: *Szilágyi Sándor levelezése*. Ismerteti Szilágyi Sándornak a Magyar Történelmi Társulat örök letérjeként a M. N. Múzeum könyvtárában elhelyezett, 7110 darabot magabafoglaló levélgyűjteményét s közli a 664 levélről névsorát. — Az *Adattár*-ban Lukinich Imre hat könyvtörténeti adalékot közöl Pozsony városának levéltáráról; Szittay Dénes egy ismeretlen görögnyelvű *Corvin-kódex*-nek a Jézusársaság tulajdonában levő *Germaniae 155*. Végzős kötetben felfedezett nyomát és leírását közli; Ferenczi Zoltán és Havran Dániel pedig Szabó K. Régi M. Könyvtárának I. és II. kötetéhez közölnek adalékokat. — A *Szakirodalom* rovatában többek között Bornemisza P. Elekirtatólgozásának fotólitografiál hasonmásáról, Hevesy Andor La Bibliothéque du Roi Matthias Corvin c. művéről s Leroquais abbának a francia nyilvános könyvtárak miszkönyveit feldolgozó katalógusáról találunk ismertetést. — A *Vegyes közlemények*-ben személyi vonatkozású hírek kívül a M. N. Múzeum 1924. évi Kossuth-emlékkiállításáról, valamint a névtelen „székely asszony” nemeslelkű adománya útján az Orsz. Széchenyi Könyvtárnak juttatott Magyar Asszonyok Könyvtáráról kapunk tájékoztatást.

A MAGYAR BIBLIOPIL SZEMLE második évfolyamát megváltozott köntösben kezdte meg. A hét iv terjedelmű vaskos kettős füzetet az Egyetemi Nyomda nyomtatta és ez a régi, sok kivólót alkotott intézményünk az a folyóirat tipografiál kiállításával teljesen méltónak bizonyult a gyomai Kner-nyomdához, mely a folyóirat első évfolyamának számlát nyomtatta. Szébb dícséretet ennél aligha mondhatnánk. A kettős füzet tartalma igen gazdag. Művészeti vonatkozású cikkeket kettőt találunk benne: az egyikben Lukinich Imre mutatja be Szelepcshény György esztergomi érseket, mint rézmetszőt. Szelepcshény római tanulása idején

metszette rézre Pázmány Péter arcképét. A másik cikkben Hoffmann Edith megállapítja egy Salzburgban őrzött miniatúrfestéses kódexről, hogy az Pálóczy György, Zsigmond király uralkodása idején esztergomi érsek tulajdona volt. Ezt a festelt kódexet összeveti a Nemzeti Múzeumnak egy hátrýára írott Missalejával, amelyről szintén ismeretes, hogy Pálóczy György volt a gazdája. Ez a művészet-pártoló főpap ilyenformán bizonyos szerepet játszott korai miniatúrfestésünkben, amelynek éppen Zsigmond király korából alig maradt emléke. Értékes tanulmányát két képes táblával is illusztrálja Hoffmann Edith. A folyóirat e kettős számába Berzeviczy Albert, Voinovich Géza, Végli Gyula is, továbbá a szerkesztő Sikabonyi Antal és mások írtak érdekes cikkeket. Gazdag tartalmú rovatok sorakoznak a hosszabb-rövidebb tanulmányok mellé.

THE ART WORLD (Le Monde des Arts) kettős címmel angol és francia nyelvű új művészeti folyóirat indult meg Brüsszelben. George Chapellier, Gaston Neumans és Henri Simoni szerkesztésével. A két előbb említett ismert belga műkereskedő. Folyóiratuk első számában néhány érdekes kisebb cikk jelent meg. Paul Ganz, a neves baseli műtörténész és Holbein-szakértő néhány holbeini anekdotát mond el, a kitűnő Tancred *Borenius* egy újra felfedezett Terburg-képet mutat be. Ülve levelet olvas egy fiatal lány, előtte levelet kalappal a szakállas férfi, ki a levelet hozta. A kép történetét 1797-ig követhetjük. Ezidő szerint angol magánkézben van. A képnak eddig is ismeretes volt egy másolata, melyet Hofstede de Groot még nemrégiben Terburg eredetijének hitt. Jan Vermeer van Delftnek is közli két eddig ismeretlen művét a folyóirat. Az egyik interieur, benne a művész egyéb képeiről ismert alakú butorok (az oroszánlőben végződő támlájú karosszék), az előtérben egy kis cicát ölelgető leányka, mellette egy kutyka. A másik csendélet, melynek közepé egy ételekkel megrakott fémfalapú Üvegfal, mellette önkupakos agyagkanecsó, egy pohár bor, fél citrom. Thore-Bürger óta, aki Vermeert úgy-azolya felfedezte, sűrűn ássák ki az ismeretlenségéből a mester elfeledett és eltállódott műveit.

AKSELI GALLÉN-KALLELÁVAL, finn festvéreinknek a mi körünkben is jól ismert és nagyra tartott kiváló művészeivel foglalkozik egy új nemzetközi folyóiratnak, a *Fenno-Ugrid*-nak most megjelent második száma. A *Finniség Szövevénye*-nek Rokonnépek Osztálya adja ki három nyelven: magyarul, finnül és észtil ezt a szép kiállítású, jó papíron nyomtatott gazdag tartalmú folyóiratot. Bennünket itt belőle elsősorban Rafael *Engelberg*-nek Gallén-Kalleláról írt tanulmánya érdekli, melyben a szerző kevés szóval találóan jellemzi a nagy

festőművészt. Akseli Gallén híres műveinek, a Kalevala cselekményét illusztráló képeinek reprodukciói kísérik a szöveget. A cikket Gallén-nak laposan traktált plakettje, Alpo Sailon szobrász szép munkája díszíti.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ. XXXVI. 421-425. füzet. Közli *Hauszmann* Alajos t. t. szélfoglalójának kivonatát Budapest építési fejlődésének történetéből címmel.

SZÁZADOK. LIX. 4-6. sz. *Rédey* Tivadar: jókai és a történelem. A kritikai szemlében Z. ismerteti a *Petrovics* Elek szerkesztésében megjelent Szépművészeti Múzeum Évkönyvének 3. kötetét, Oroszlán Zoltán pedig *Pigler* Andornak, a győri Szt. Ignác-templom- és mennyezetképeiről szóló monografiáját.

ATHENAEUM. XI. 4-6. füzet. *Magyary-Kossa* Gyula: Adatok a magyar géniusz biológiájához. *Onfik* László: A művészet és határol. A füzet ismerteti Meumann Ernő: Az esztétika rendszere, Dilthey: Élmény és költészet c. most megjelent műveit.

A SZINYEI MERSE PÁL TÁRSASÁG BARÁTAINAK KÖRÉBŐL

KEDVEZMÉNY A SZINYEI-TÁRSASÁG BARÁTAI KÖRÉNEK TAGJAI SZÁMÁRA. A Szinyei-Társaság első kiadványának, a *Szinyei-Emlékkönyv*-nek néhány példányát még kapható. Ebben a könyvben Berzeviczy Albert, Diváld Kornél, Lázár Béla, Lyka Károly, Meller Simon, Molnár Géza és Petrovics Elek írtak a nagy mesterről cikkeket és tanulmányokat. A Barátok Körének tagjai e könyvet levelezőlapon (Szinyei-Társaság Budapest, I. Villányi-út 12.) rendelhetik meg. Ára fűzve 20.000 korona, kötve 24.000 korona és az utóvétel költsége.

IVÁNYI-GRÜNWARD BÉLA kézzel színezett litográfiáit a Szinyei-Társaság Barátai Körének tagjai 10% kedvezménnyel kaphatják a művésznél. (Deák Ferenc-tér 3. V. em.)

HERMAN LIPÓT rajzalbumát a tagok 25%-os kedvezménnyel kapják 45.000 koronáért. Megrendelhető a kiadóhivatalban.

A jelen számunkban bemutatott képek a feldebről főlvételek és a 234., 235. oldalakon közöltek kivételével mind Budapest székesfőváros közönségének tulajdonából valók.

A szerkesztésért felelős: Dr. Majovszky Pál.

Kiadó: Nagy Ernő.

Szerkesztőség: Erzsébet-kürtút 5. II. Szerkesztőség őrök: kedd d. e. 11-12, péntek d. u. 5-6.

Magyar Művészet. 1925. 4. szám.